

Fale Alea 'o Tonga

KO E MINITI 'O E

FEME'A'AKI

'A E HOU'EIKI

M MIPA

'O E

FALE ALEA 'O TONGA

FIKA	8
'AHO	M nite, 15 Fepueli 2016

Fai 'i Nuku'alofa

HOU'EIKI M MIPA 'O E FALE ALEA

'Eiki Sea Fale Alea

Lord Tu'ivakan

'Eiki Fakafofonga N pele, Vahefonua Tongatapu

Hou'eiki Minisit Kapineti

'Eiki Pal mia

'Eiki Tokoni Pal mia

'Eiki Minisit Fonua, Ngaahi Koloa Fakaenatula
& Kau Tau 'a 'Ene 'Afio

'Eiki Minisit Pa'anga & Palani Fakafonua

'Eiki Minisita Ngaahi Ng ue Fakalotofonua

'Eiki Minisit Fefakatau'aki, Ngaahi Ng ue 'a e Kakai
& Polisi, Pil sone, Tamate Afi

'Eiki Minisit T naki Pa'anga H ai & Tute

'Eiki Minisit Lao

'Eiki Minisita Ngoue, Me'atokoni, Ngaahi Vao'akau, Toutai

'Eiki Minisit ki he Ngaahi Kautaha Pisinisi 'a e Pule'anga

'Eiki Minisit Mo'ui

'Eiki Minisit Ngaahi Ng ue Lalahi & Takimamata

Samuela 'Akilisi P hiva
Siaosi Sovaleni.

Lord Ma'afu Tukui'aulahi
Dr. 'Aisake Valu Eke
Fe'ao Vakata

Dr. P hiva Tu'i'onetoa
T vita Lavemaau
Sione Vuna Fa'otusia
S misi Taulangi Fakahau
Poasi Mataele Tei
Dr. Saia Ma'u Piukala

Hou'eiki Fakafofonga N pele

Lord Tu'i' fitu

Lord Vaea

Lord Tu'ilakepa

Lord Tu'iha' angana

Lord Tu'iha'ateiho

Lord Nuku

Lord Fusitu'a

'Eiki Fakafofonga N pele Fika 1 Vava'u.

'Eiki Fakafofonga N pele Fika 1 Tongatapu

'Eiki Fakafofonga N pele Fika 2 Vava'u.

'Eiki Fakafofonga N pele Fika 1 Ha'apai

'Eiki Fakafofonga N pele Fika 2 Ha'apai

'Eiki Fakafofonga N pele 'Eua

'Eiki Fakafofonga N pele Ongo Niua

Kau Fakafofonga Kakai

Fakafofonga Fika 2 Tongatapu

Fakafofonga Fika 4 Tongatapu

Fakafofonga Fika 9 Tongatapu

Fakafofonga Fika 12, Ha'apai

Fakafofonga Fika 13, Ha'apai

Fakafofonga Fika 15, Vava'u

S misi Lafu Kioa Sika

Penisimani 'Epenisa Fifita
Vili Manuopangai Hingano
Veivosa *Light of Life* Taka
S miu Kuita Vaipulu

Fakahokohoko

Fale Alea ‘o Tonga.....	6
Ui ‘a e Fale	6
Poaki.....	6
Tokanga ki he tau tesi Uelesi mo Tonga he 2017	7
Tali Pule’anga ngalingali t mui taimi langa Teufaiva.....	8
Talamonu ki he hokosia ta’u 150 Kolisi ko Tupou	9
Tokanga ki ha hiki totongi penisini	10
Tali Pule’anga ki he fakamatala teu hiki penisini	10
Lao Fakaangaanga fika 5/2016	11
Fokotu’u toloi Falé ko e ‘ikai ongo lelei feme’a’aki	11
Fie ma’u fa’u Laó ke fakal kufua	12
Tokanga malava ki he tonuhiá ke ng ue p pula	13
Fie ma’u ke fakalukufua ‘oua fakafo’ituitui hono fa’u Lao	15
Fehu’ia tu’unga pelepelengesi ‘o e natula ‘o ha hopo.....	16
Tokanga ki he ngaahi me’asivi ‘o e tu’uaki’i.....	17
Fokotu’u ke fakafoki Lao Fakamo’oni Hia.....	17
Malava ke halaia pea tonuhia ha taha halaia	18
Taukave ‘ikai fa’u e Lao ke fakafaikehekehe’i ai ha taha.....	18
Tui monuka kupu 4 Konisit tone.....	22
Fokotu’u fakafoki Lao Fakamo’oni Hia ke fakalelei’i.....	23
Taukave Pule’anga ‘ikai fakavave’i hono fakahu mai Lao Fakaangaanga fika 4/2016 ...	25
Tokanga ki he tu’unga pelepelengesi mo e natula e hopo	25
Fokotu’u ke fakafoki Lao Fakamo’oni ki he Pule’anga	27
Fokotu’u ke ‘ai ha Fakamaau’anga makehe ma’a e f nau	28
Tokanga ke ‘i ai ha Fakamaau’anga ma’a e longa’i f nau.....	29
Ng ue Pule’anga ki ha Fakamaau’anga f nau & mo tokangaekina mamahi	30
Taukave ‘oange tau’ataina ki ha taha kumi ‘ene totonu he Fakamaau’anga	32
Fatongia fa’u Lao ke ‘inasi ‘a e taha kotoa	34
Tokanga ki ha taukapo ‘o ha faka’iloa ka na’e ‘ikai fakahoko ha hia	36
Tokoni ke fakafaingofua’i faitu’utu’uni ‘a e Fakamaau	36
Kole fakamaau ke ‘oange mafai ke ne fai e tautea.....	37

Tokanga ki he mafai Fakamaau ke faitu'utu'uni 'iate ia p 38
Fakat t 'o e hopo fakamo'oni na'e hoko 'i Ha'apai..... 38
Tokanga ki he hia na'e fai hono tukuaki'i hala 39
Kelesi..... 40
Fakam 'opo'opo Feme'a'aki Fale Alea 40

Fale Alea 'o Tonga

Aho: 15 Fepueli 2016

Taimi: 1000-1010 Pongipongi

S tini Le'o: Me'a mai e 'Eiki Sea e Fale Alea. (*Lord Tu'ivakan*)

Eiki Sea: 'Eiki N pele Tu'iha'ateiho.

(Na'e fakahoko 'e he 'Eiki Fakafofonga N pele Fika 2 'o Ha'apaí, *Lord Tu'iha'ateiho*, 'a e lotu kamata 'a e Falé ki he pongipongi ní.)

<002>

Taimi: 1010-1020

Eiki Sea: M 1 . K taki Kalake 'o fai mai 'etau tali uí.

Ui 'a e Fale

Kalake T pile: Tapu mo e 'Eiki Sea 'o e Fale Alea, 'Eiki Pal miá mo e Hou'eiki Minisit tapu mo e Hou'eiki Fakafofonga N pelé kae 'uma' e Hou'eiki Fakafofonga 'o e Kakaí kae 'at ke fakahoko hono ui e Falé ki he pongipongi ní. Ko e 'aho M nite 15 Fepueli 2016.

'Eiki Sea kole ke u toe fakaongo mu'a.

Eiki Sea: M 1 .

Kalake T pile: 'Eiki Minisit Mo'ui, 'Eiki N pele Tu'ilakepa. 'Eiki Sea ko e ngata'anga tali ui e Falé ki he pongipongi ní.

Poaki

Ko e 'Eiki Tokoni Pal miá 'oku poaki me'a t mui mai, kei hoko atu e poaki folau 'a e 'Eiki Minisit ki he Ngaahi Ng ue Fakalotofonua pea 'oku poaki folau mai pea mo e 'Eiki Minisit Pa'anga H Maí mo e Tuté. Pea ko e 'Eiki Minisit F fakatau'akí, Ng ue 'a e Kakaí, Polisi, Pil sone mo e Ng ue T mate Afí 'oku poaki tengetange. Ko e 'Eiki M mipa p 'e ua 'oku 'ikai ke tali hona uí 'oku 'i ai e tui 'oku na me'a t mui mai p . M 1 'Eiki Sea.

Eiki Sea: M 1 . Tapu mo e ' fio 'a e 'Otua Mafimafi 'i hotau lotolotonga. Fakatapu foki ki he 'Ena ' f f ó, Kingi Tupou VI kae 'uma' e Ta'ahine Kuini, Kuini Nanasipau'u mo e Fale 'o Ha'a Moheofo. Tapu foki ki he 'Eiki Pal miá kae 'uma' e Hou'eiki Minisit 'o e Kapinetí. Fakatapu foki ki he Hou'eiki Fakafofonga N pele fonuá peh ki he Hou'eiki Fakafofonga 'o e Kakaí. Pea m 1 mu'a e kei fakakoloa 'a langi 'o tau a'usia ai 'aho fakakoloa ko eni.

Pea na'e 'i ai foki e lau peh koe'uhí na'a lava ke tau 'osi ki he uike ni ka 'oku kei 'i he 'i mu'a p 'ia kimoutolu Hou'eiki e 'asenitá. Pea 'oku, 'o hang p ko 'oku 'asi he f ko e ngaahi fo'i

lao p 'e tolu pea mo e ngaahi tu'utu'uni. 'A ia ko e fo'i tu'utu'uni 'e taha. Ko hono toé 'e toki l pooti ke toki 'osi e, homou f me'a'akí kae toki l pooti fakataha mai p ki Fale Alea ke paasi faka, mei ai. Ka 'oku ou tui 'oku mahalo na'a vavevave p tuku kehe p na'a 'oku toe 'i ai ha ki'i fo'i lao 'a e Pule'angá 'oku te'eki ai ke 'omai k ko e me'a p ia ke fakahoko. Kapau 'e te tau osi p 'i he uike ni koe'uhí kae, he ko u 'ilo p 'oku kei ng ue 'a e Pule'angá ki he patisetí ka ko e m hino p ko e 'aho 25 p te tau toki t puni faka'ofisiale ki ai ka tau toki ava faka'ofisiale ki he 'aho ua 'o Suné.

Ko e fakam l atu p ki he, kia kinautolu na'e, ki he Hou'eiki kuo 'omai e ngaahi fehu'i na'e 'oatu mei he kau M mipá ka 'oku kole p ki he kau M mipá kapau 'oku toe 'i ai ha'o *supplement* ha toe fakama'ala'ala 'oku fie ma'u kapau 'e toki tuku mai ia ki he 'ofisi ke toe, toki 'oatu ki he kau Minisit na'e tali mai e ngaahi fehu'i ko iá ke toki tali atu ia ha tau taimi fehu'i. Pea mahalo ko e N pele Funga Fonuá mahalo na'e 'i ai e me'a 'oku ...

Tokanga ki he tau tesi Ulesi mo Tonga he 2017

Lord Nuku: M l 'Eiki Sea. Tapu p pea mo e 'Eiki Sea 'o e Fale Alea 'o Tongá. Fakatapu atu foki ki he 'Eiki Pal mia kae 'uma' e Hou'eiki Minisit pea peh foki ki he t pile 'a e Hou'eiki Fakafofonga 'o e kau N pelé pea peh ki he kau Fakafofonga 'o e Kakaí.

'Eiki Sea ko e me'a p 'oku fai e fehu'í ia ko 'eku kole p au ia koe'uhí kapau na'e kei 'i heni 'a e 'Eiki Minisit S poti ka ko e kole p ki he 'Eiki Pal miá. Ko e hoha'a eni ia pea mei he 'akapulú 'e 'Eiki Pal mia. Ko e kole p ia ko 'enau hoha'a 'o peh koe'uhí na'e 'osi 'i ai 'enau, 'enau alea 'oku fai e tesi mo U lesi 'i Tongá ni 'i he 2017. Pea ko 'enau fakahoko mai 'Eiki Sea ke kole ange ki he 'Eiki Pal mia pea mo e Minisit 'o e S poti 'oku 'i ai 'enau hoha'a kapau ...

<002>

Taimi: 1020-1030

Lord Nuku: ...'oku to e holomui 'a e langá pea mei M 'asi 'e 'Eiki Pal miá. 'Oku nau fakafuofua ngalingali na'a 'ikai ke lava .a e tesi ko ení. 'Oku nau peh 'e nautolu ia ko e falé mo e me'á 'oku sai p ka koe'uhí ko 'enau tokangá ki he mala'é pea ko e 'uhinga ia 'a e fakahoha'a ko 'oku 'oatú, he ko 'enau peh kapau ..., pea 'oku fai e 'uhinga 'oku fai e tokanga ki ai hono 'oatú 'Eiki Sea, he 'oku fai 'a e sio na'e 'osi fai mai p foki 'a e ' tesi fakavaha'apule'anga ia ki Tonga ni ki mu'a, na'e 'osi tesi p 'a Falanis heni, ko e *All Black* 'a e kau Maulí, ngaahi timi lalahi peh mei vaha'a pule'anga, ka koe'uhí na'e peh foki ko e tu'unga e mala'é 'oku 'ikai ke to e lava ai ke fakahoko mai e, ha to e tesi ki Tonga ni, ka ko e meimei na'e fai 'a e femahino'akí ko e 2017 kuo maau ki ai e mala'é 'Eiki Pal mia, pea ko e 'uhinga ia hono fakahoha'asi atu e Feitu'u na k taki fakamolemole p , he 'oku ai 'enau tui kapau 'e to e toloi e langa ko hono fakalelei'i e mala'é mei M 'asi pea to e holomui atu ki mui 'oku 'ikai ke nau tui kinautolu 'e mateuteu e mala'é ki he tesi ko ení he kamata'anga e 2017. Pea ko e 'uhinga p ia 'a e anga 'a e fakahoha'á pea mo 'oatu p 'a e ngaahi fakakaukau ko ení, he ko e anga ia 'enau sio ko 'a e k miti 'akapulú koe'uhí ko e alea ia na'a nau 'osi fai 'e nautolu mo U lesi ke fai e tesi ko ení. Pea ko 'enau hoha'á 'uhí hang ko e me'a ko eni 'oku fai ki ai e fev lau'aki holo 'i he k miti ko eni ko 'a e sipotí pea mo e Pule'anga ki he feliliuaki ko ení pea 'oku nau peh 'e ngali t mui

ia ki he 2017 'Eiki Pal mia. Ka ko e 'oatu p ki he Feitu'u na, ke 'uhí ke mea'i he Feitu'u na p ko e h e, kapau 'oku fakapapau'i ai p 'a e me'a ko ení, he 'oku 'ikai ke tui 'a e kau pou pou ko eni ki he 'akapulú 'e malava e ng ue ko ení. Pea kapau 'oku fakapapau'i p he Feitu'u na pea mo ng ue fakataha p pea mo e k miti sipotí, na'e fai p foki hono fehu'i'aki 'i he lao ko eni e t naki siliní pea koe'uhí ko e hoha'a foki na'e fai ko iá hoha'a ia ki he sipotí. Ka ko 'enau fakahoha'a mai eni 'a nautolu koe'uhí ki he teu e tesi ko eni ko 2017 'Eiki Sea. Pea ko e 'uhinga p ia hono 'omai ki he Falé he pongipongi ni, mahalo 'oku 'ikai foki ke ai ha'anau lava 'o fetu'utaki pea ko e 'uhinga ia 'enau kole maí ke fakahoko ange p mu'a ki he 'Eiki Pal miá he 'oku 'ikai ke 'i heni e 'Eiki Minisit Sipotí koe'uhí kae ... p ko e h p 'a e me'a 'a e 'Eiki Minisit , pea ko 'enau hoha'a p ki aí na'a 'ikai ke lava. Pea 'oku hanga leva he me'a ko ení, hang 'oku ne hanga 'o fakaholoholomui 'a e tu'unga ko 'o e va'inga 'akapulú 'i he fonua ni 'Eiki Sea. Ko e fakahoha'a p ia he pongipongi ni ki he 'Eiki Pal miá, p ko e h ha'ane me'a ki he me'a ko eni ko 'oku fakahoko mai mei he 'akapulú. M 1 Sea.

'Eiki Sea: M 1 . 'Eiki Pal mia?

Tali Pule'anga ngalingali t mui taimi langa Teufaiva

'Eiki Pal mia: M 1 . Tapu atu ki he Feitu'u na 'Eiki Sea kae'uma' e toenga e Hou'eiki M mipa. Ko e me'a ko eni 'oku fakahoko mai 'e he 'Eiki N pele 'oku ... 'oku ou meimei tui mo au ki ai. 'Oku 'ikai ke u tui ... ka neongo ia 'e fai 'a e talanoa mo e ni'ihiko eni 'oku nau fakahoko, fakalele 'a e me'a ko ení, 'a e teuteu e langa ko ení p ko e h ha'anau lau. Ka ko 'ene tu'u he taimi ni, mahalo ko e kau taukei 'akapulu ko eni 'oku 'omai ko eni honau le'ó, hangehang p ia he 'ikai ke lava he ta'u fo'ou 2017 'i Teufaiva. Ko e me'a ko ke tau to e kumi ha mala'e kehe 'ikai ke u, he 'ikai ke ai ha'aku lava ke ai ha'aku tali ki ai he taimi ni. Ka ko 'ene tu'u taimi ni, 'oku te'eki ke ... mahalo ko M 'asi p ko 'Epeleli na'a toki kamata ki ai e langá ia, pea 'oku ou kole atu mu'a ki he Fakafofonga N pelé ke tuku mai ha faingam lie ke fai ha toe, ha toe sio ki ai, ke fakapapau'i p ko e h e tu'unga 'e 'i ai 'a Teufaiva 'i he 2017, pea ko e fakamatala ko eni 'oku 'omai he 'Eiki N pele 'oku tau fanongo k toa p ki ai pea 'oku ai p 'etau tui 'e ngali t mui ki he 2017. Kae tuku mai ha faingam lie ke to e fai ang ha talanoa pea mo e ni'ihiko eni 'oku nau teuteu langa e mala'é. Ko e mala'e ko eni 'o *Papua Niu Guinea* na'a nau peh na'e m hina p , fo'i ta'u p 'e 2 m hina 'e 6 na'a nau kamata ai 'enau langá. 'A ia na'e fu'u t mui 'aupito 'aupito. T mui 'aupito 'aupito 'enau langa ko 'enau ... ka na'e lava p ia 'o langa pea 'oku tau tui ko e 'uhinga na'e lava aí he 'oku lahi 'enau siliní, faingofua 'aupito ke nau fakavave'i e langá pea mo e ngaahi me'a k toa 'oku fie ma'ú . Ko ia 'oku ou kole atu ki he 'Eiki N pelé ke toki... mai mu'a ha faingam lie ke toki mai ha tali ki ai apongipongi. M 1 .

Lord Nuku: M 1 'aupito 'Eiki Sea ko kuo me'a mai e 'Eiki Pal miá pea ko ena 'e toe fai e tokanga ki ai, ngalingali 'oku mo'oni p mahalo 'oku peh p mo e me'a 'a e 'Eiki Pal miá 'oku ai p ki'i hoha'a ki he taimí Sea. Pea fakam l atu koe'uhí ko ena 'oku talamai, me'a mai ke toki fai hanga ng ue ki ai Sea. M 1 'aupito.

'Eiki Sea: 'Eiki N pele.

Lord Tu'i' fitu: Tapu ki he Feitu'u na Sea, pea 'oku ou h fanga atu he tala fakatapu kuo aofakí 'aki e lotu lelei ho Falé. 'Uluakí p Sea 'oku tau fakafeta'i p ki he 'Otua Mafimafi, kuo

t e koloa ki he fonuá. Ma‘u e vai, neongo ‘oku ‘ahia ‘a e vahefonua ‘a e Feitu‘u na ‘e he mahaki faka‘auha ko e *zika*, tau fakafeta‘i ko e vai, ka ‘ikai ai ha vai ki ha fonua mo ha t puaki peh , ‘ikai ke u ‘ilo‘i ko e h e me‘a ‘oku hoko ki ha fonuá. Tau fakafeta‘i p ki he vai kuo t ki he fonuá pea ‘oku koloa‘ia ai ‘a Tonga ni kotoa p ki‘i fonua si‘isi‘i ‘o tautolú pea ‘oku m nava ai e me‘a mo‘ui kotoa p . Pea ‘oku toki toka ai e lea ho fonuá, ‘oku toka lingolingoa e melinó ‘i ha fonua kapau ‘oku fungani ‘a ng tai pea mo e anga ‘etau teuteu ‘i he fonua m m á, pea peh foki ki falehanga, ko e fakatu‘amelia‘anga ia ‘o e kakai mo e langa ai ‘enau mo‘uí he s siale kae ‘uma‘ e m hina kuo tau mo‘ui ha fonua ‘i hono tokanga‘i e fakalalakaka haké.

Talamonu ki he hokosia ta‘u 150 Kolisi ko Tupou

Ko hono uá p Sea, ko ‘eku talamon p ‘a‘aku ‘o fakafofonga‘i e Fale ‘Eiki he Fale ni ki he taha e mo‘oni‘i maa‘imoa langi ola ‘a e ‘Uluaki F na‘e fokotu‘u ‘i he 1866, kuo l kai ‘e he Kolisi Ko Tupou‘a e ‘aho 14 ‘o Fepueli 1866, na‘e fokotu‘u ai e akó ko e maa‘imoa ‘a e ‘Uluaki F , ‘i he‘ene kole ha tangata ke ha‘u ‘o tutu ha maama ‘i he fonua ni, ‘o lava mai ai ‘a e ki‘i talavou si‘i ko eni na‘e ta‘u uofulu-tupu, ‘a Molitoni ‘o fakahoko ‘a e langi mama‘o ‘a e ‘Uluaki F ‘o fokotu‘u ‘a e Kolisi Ko Tupou‘a e ‘aho 14 ko e ‘aho Pulelulu 1866. Kuo a‘usia eni ‘a hono ta‘u 150 pea ko e fu‘u koloa lahi ia ki hotau fonua ni ke fai ha talamon ‘a e Fale ni ke faka‘ilonga‘i neongo ‘e toki k toanga‘i ‘i Sune, pea ko e koloa ia na‘e fie ma‘u he ‘Uluaki F ke fakamaama hono kakai ‘i he ‘iló mo e lotu folofolá. Mo‘oni p e lau e punake ko eni na‘e fai hono fakaafe‘i ke tutu e maamá ko e pule‘angá mo e siasí kae m lohi ha fonua. Pea ‘oku h e ngaahi maa‘imoa ola ko eni ‘i he lotú kae ‘uma‘ e Pule‘angá ‘a e tutu ‘a e maamá, pea ‘oku maama ai hono kakai ‘o a‘usia mai e ‘aho ni. ‘Ikai ke ngata p ai he ngaahi hikuhiku e kau peau e maa‘imoa ni, ko e f nau tama ‘a e *Tonga High School* ‘a e maa‘imoa ‘a e Tama ko Tupou IV ko e muimui p ia ‘a e langi mama‘o ‘a ‘ene poletaki ki hono fonuá ke nau maama, ‘o hoko ai ‘a e fonua mo e Pule‘anga ‘o tangata kakato ai e Tongá ‘a e mahino ‘a e lotu mo e ako kae peh ‘a e mo‘ui fakalaum lie. Peh ‘eku fakafofonga‘i p , tapu mo e Feitu‘u na ‘a ‘etau talamon ki he taha ‘o e kolisi tu‘u mo‘unga ‘o hotau fonua ni he‘enau a‘usia ‘a e 150 kae toki fakakakato he ‘Eiki Pal miá kae ‘uma‘ e Hou‘eiki ‘ene Kapinetí ‘enau k toanga‘i kakato ‘a e taha ‘a e mo‘unga‘i maa‘imoa langi mama‘o pea langi ola ‘a e ‘Uluaki F , kuo tau sio ai ki hono olá he ‘aho ni, kuo Pule‘anga e fonua ni ko e motó, ko hotau fuká ko e maama e akó, nofo ‘a k ingá, ‘a e fakam ‘opo‘opo kotoa p ki he langi mama‘o ko eni ‘o e ‘ilo ‘o e ‘apasia ‘Otuá mo e lotu folofolá. Ko ia p Sea e ki‘i me‘a kuo u fakahoha‘a aí ho Falé. M l ‘aupito.

‘Eiki Sea: M l ‘aupito ‘Eiki N pele ‘a e ongoongo fakafiefia ko ia, pea ‘oku ou tui ‘oku tau poupou kotoa p ki he talamon ki he Kolisi Ko Tupou, pea ‘oku ou tui ko e langi mama‘o ia ‘a e ‘Uluaki F , pea ‘oku tau fakafeta‘ia kotoa p , he ‘oku ou tui neongo ‘oku tau ‘i heni ka ko e kamata‘angá mei he fo‘i maama ko ia na‘e tutu ‘e Molitoni, koe‘uhí ko e fekau ‘a e ‘Uluaki F . Pea ‘oku ou tui ‘oku tau fakafeta‘i kotoa p he na‘e ‘uhinga peh p ha ‘aho peh ni ke tau mai ‘o tataki hotau fonuá. Pea ko ia ‘oku fakam l atu ki he ongoongo lelei ko ia ...

<003>

Taimi 1030-1040

‘Eiki Sea: ‘Eiki N pele.

Lord Tu'ilakepa: Tapu p pea mo e Feitu'u na Sea, tapu atu ki he 'Eiki Pal mia, kae 'uma' 'a e Hou'eiki K pineti. Fakatapu atu ki he Hou'eiki N pele kae 'uma' 'a e kau Fakafofonga 'o e Kakai, kae 'uma' 'etau kau ng ue 'Eiki Sea.

Tokanga ki ha hiki totongi penisini

'Eiki Sea, ko 'eku tu'u hake p 'aku ia koe'uhí mea'i p 'e he Hou'eiki ko e kongá foki 'etau ng ue he Falaite 'oku ma'u faingam lie 'a e kau M mipa ke nau me'a atu 'i he Falaite 'o vakai'i ha ngaahi me'a he fonua ni 'oku malava ke tokoni ki he'etau ng ue 'Eiki Sea.

'Eiki Sea 'oku ou fie fehu'i p ki he Pule'angá ko e mo'oni 'e to e hiki 'etau penisini mei he s niti 'e 56 ke seniti 'e 65? 'E hiki 'aki 'a e seniti 'e 09? Hou'eiki kapau 'e to e hiki eni 'e 'i ai 'a e ki'i ongoongosia hotau fonuá ni, pea kuo pau 'oku 'i ai p ha 'uhinga lelei 'a e Pule'angá fekau'aki mo e hiki ko eni, k 'oku ou lave'i Sea ko e fakamatala falala'anga ko eni Sea, 'oku lolotonga sai 'aupito 'aupito 'a e t naki pa'anga 'a e *custom* he taimi ni, lava hono holoki 'a e tute 'ekisia, 'a e tute 'eikisia 'Eiki Sea, 'oku nau t naki 'a e 7 miliona 'Eiki Sea, 'i he ki'i vaha'a taimi nounou k 'oku ma'u'a e pa'anga lahi 'aupito 'Eiki Sea.

Ko e fehu'i p ki he Hou'eiki Pule'angá p ko e ... 'ikai ke u lave'i 'oku 'i heni 'oku 'ikai ke 'i heni 'a e 'Eiki Minisit ki he tafa'aki 'o e T naki Pa'anga H Mai 'Eiki Sea, k 'oku 'osi fakapapau'i 'e hiki 'a e penisini mei he seniti 'e 56 ki he seniti 'e 65. K ko e kole p ki he Pule'angá ke fakamolemole mu'a mou me'a mai koe'uhí he 'oku t fu'ua 'a e kau ng ue mo e *custom* koe'uhí he 'oku 'osi 'oange kia kinautolu 'a e teuteu 'a e hiki ko eni, p ko e 'aho ni p ko 'apongipongi, p ko e uike kaha'ú 'Eiki Sea.

'Eiki Sea fakamolemole p kou hiki p hoku le'o ke le'o lahi he 'oku 'uha, pea 'oku 'ikai mahalo ke fu'u ongo lelei ki he Feitu'u na, p ongo lelei ki he tafa'aki 'a e Pule'anga. M l 'Eiki Sea 'a e ma'u faingam lie.

'Eiki Sea: M l 'Eiki N pele kai kehe p ke fanongo mai 'a e Hou'eiki mei taumu'a pea ko ia 'oku kole atu ki he Minisit Pa'anga me'a mai mu'a ki he me'a ko eni.

Tali Pule'anga ki he fakamatala teu hiki penisini

'Eiki Minisit Pa'anga: M l Sea, Fakatapu p mo e Feitu'u na peh ki he Hou'eiki Fale Alea. Ko e fakahoko atu p Sea 'oku te'eki ai ke 'i ai ha me'a peh , 'oku ou 'ilo p na'e 'i ai 'a e ngaahi kole mei he uike kuo 'osí ke hiki hake ha me'a ki he sipotí, pea kapau 'e 'i ai ha me'a 'e hiki 'e toki 'omai ia ki heni Sea, ko e tu'u 'i he taimi ni 'oku 'ikai ke 'i ai ha'atau ... te'eki ai ke fai ha hiki he taimi ni Sea. Fakam l ki he 'uha 'oku ne ha'u 'o hiki'i 'a e 'uha ki 'olunga, mon 'ia ai 'a e fonuá he ngaahi me'a k toa Sea, m l .

Lord Tu'ilakepa: M l 'Eiki Minisit Pa'anga, 'ikai p ke fai ha fiem lie he fo'i tali ko 'Eiki Sea, k 'oku sai p k 'oku mau 'osi lave'i p 'e he motu'a ni, 'io, 'oku 'i ai 'a e me'a peh 'Eiki Sea, k 'oku hang ko e me'a ko 'oku me'a ki ai 'a e 'Eiki Minisit , k 'oku sai hono fuofua 'omai, kapau leva 'oku 'i ai ha me'a peh , tau kole p ki he Hou'eiki Pule'angá keki'i

fakamolemole ki'i tolotoloi atu he 'oku tau lolotonga sai p he taimi ni. Kapau ko e 'uhinga ke t naki ke teuteu 'a e sipoti kuo tau 'osi mateuteu 'i he taimi ni ki he ngaahi *levy* ko e to'o 'a e ngaahi pa'anga mei he folau 'Eiki Sea, ko 'eku 'uhingá ki he tikite folau 'Eiki Sea, k 'oku m l 'a e ma'u faingam lie 'Eiki Sea.

'Eiki Sea: M l . Tau liliu 'o **K miti Kakato**.

(Liliu 'o **K miti Kakato**, me'a mai 'a e Sea 'o e **K miti Kakato**)

Lao Fakaangaanga fika 5/2016

Sea K miti Kakato: Hou'eiki m l ho'omou laum lie. Fakatapu atu ki he 'Eiki Sea 'o e Fale Alea, pea peh ki he toenga 'o e Hou'eiki M mipa 'o e K miti Kakato. Tau hoko atu p 'i he ngaahi al lea pea mo e ngaahi fakamalanga ko ia na'a tau m tuku 'aki'i he uike kuo 'osi, 'a ia 'oku h ia 'i he fika 4 'o e 'asenita, Ngaahi Lao Fakaangaanga fika 1, Fika 5/2016 Lao Fakaangaanga Fakatonutonu ki he Fakamo'oni 2016. Na'e ... malanga fakamuimui ko Vava'u 15 ke hoko atu pea toki hokohoko mai p .

Fokotu'u toloi Falé ko e 'ikai ongo lelei feme'a'aki

S miu Vaipulu: Sea ko e ... Sea 'oku ou kole atu au Sea, te tau kaila kitautolu 'o f hotau le'o 'oku 'ikai ke ongo ha me'a, na'a 'oku saiange ke tau ki'i toloi. Ko e h ha me'a 'a e Hou'eiki Sea, 'oku 'ikai ke ongo ha ...'a e feme'a'akí k 'oku mahu'inga ke femahino'aki.

SeaK miti Kakato: Fie ma'u he fakamalanga pea 'oku to e fie ma'u p ke to e fakaf tunga mai mo e ngaahi ongo 'a e konis nisi.

Lord Tu'ivakan : Sea kapau 'oku 'ikai ke ongo hifo ia ki m mani, pea 'ai ke ongo ki langi hei'ilo na'a sai.

SeaK miti Kakato: Ko e fokotu'u mo hono poupou, 'oku 'i ai ha taha 'oku 'i ai ha ...

Lord Fusitu'a: Ko e fokotu'u pea 'ai p Sea he ko 'ena 'oku hiki p he me'á, ko 'eni 'oku hiki p h 'e ongo p me'á ia Sea ke fai p feme'a'akí ia.

Sea 'o e K miti Kakato: 'Eiki N pele 'oku 'ikai ke u ongo'i atu.

Lord Fusitu'a: Ko 'eni 'oku hiki p mue'á 'e ongo p feme'a'akí ia.

Sea 'o e K miti Kakato: Hou'eiki tau liliu 'o Fale Alea.

(Liliu 'o Fale Alea, me'a mai 'Eiki Sea ki hono me'a'anga)

'Eiki Sea: Hou'eiki mo'oni p ... 'oku 'aonga p ke ki'i me'a hifo 'a e 'uha, kaikehe, tau liliu p ke tau toki fakataha mai ki he 2 'a ho'at . K tau toloi ki he 2, m l .

(toloi ki he 2 ho'at – taimi 1035)

<005>

Taimi: 1400-1410

S tini Le'o : Me'a mai e 'Eiki Sea 'o e Fale Aleá. (*Lord Tu'ivakan*).

'Eiki Sea : Hou'eiki, tau liliu ai p 'o **K miti Kakato**. Ko e kole atu e Fakafofonga Ha'apaí, Ke Sea ia he K miti Kakato. M 1 .

Sea Le'ole'o K miti Kakato : Hou'eiki, m 1 ho'omou laum lie ki he ho'at ni, hoko atu 'etau ng ue. 'Oku tau 'i he Fika 4, kupu (1), Fika 5. Lao Fakaangaanga (Fakatonutonu) ki he Fakamo'oni 2016. 'A ia na'e lolotonga fakamalanga heni 'a Vava'u 15. Vava'u 15, k taki Fakafofonga N pele Fika 1 'o Vava'u 'o ki'i me'a mai. Vava'u 15, kole atu ke ki'i fakahoko mai e ki'i me'a ko eni mei he Fakafofonga N pele Vava'u.

S miu Vaipulu : M 1 Sea.

Sea Le'ole'o K miti Kakato : Me'a mai ai p , Vava'u 15.

Fie ma'u fa'u Laó ke fakal kufua

S miu Vaipulu : Tapu mo e Feitu'una, 'Eiki Sea, kae'uma' e Hou'eiki K miti Kakató. 'Eiki Sea, hang p ko ia nae fai ki ai e lave, 'i he uike kuo 'osí, fel ve'i mo e Laó. Ko e taha foki e me'a na'e fai ki ai 'a e hoha'a 'i he uike kuo 'osí, 'Eiki Sea, ko e founa fa'u Lao 'oku tau ng ue'akí, 'i heni. Ko e taha 'o e ngaahi me'a ko na'e hokó, 'oku 'i ai 'a e founa fa'u Lao 'e taha, 'oku feinga ke ma'u 'a e loto mamahi pe taaufehi'a, pe ko ha 'uhinga fakafó'ituitui, ke fa'u'aki 'a e Laó.

'Eiki Sea, ko e taimi p kuo tau fa'u ai ha Lao, 'i he Fale ni, 'oku tau faka'amu ko e Lao ko iá, ke mahino pea 'aonga ki he fakal kufua. 'E Sea, ko e fokotu'u ko 'o e Lao ko ení, ke 'oua 'e toe fie ma'u ha fakamo'oni makehe tokua ki he ngaahi hia fekau'aki mo e, h fanga p he fakatapu, Sea, kapau 'oku 'i ai ha tohotoho, kae fai'aki pé 'a e fakamatalá.

'Eiki Sea, 'oku 'i ai e hopo kuo 'osi fai, 2006, pea he 'ikai ke u 'ai hingoa, 'Eiki Sea, he koe'uhí telia 'a e ni'ihí ko iá 'oku 'ikai ke nau 'i heni, 2007, 2008. Ko e 2006, 'Eiki Sea, 'i hono fakam 'opo'opo ko 'e he Tu'i Fakamaau Lahi 'o e taimi ko iá. 'Uluakí, na'e mahino 'aupito na'e 'ikai ke 'i ai e fakamo'oni ia ko eni 'oku fie ma'u ko eni ke to'o ko ení, ka na'e ng ue'aki 'e he Fakamaau 'a 'ene sivi'sivi'i lelei 'a e fakamo'oni 'a e ongo tafa'akí. Tafa'aki 'a e mamahí, mo e tafa'aki ko 'a e faka'iloá. Ko e mamahí 'oku ne tukuaki'i ke fai 'a e faka'ilo ko eni, na'e faka'ilo, 'Eiki Sea, ki he tohotohó, h fanga he fakatapu. 'I he 'osi ko 'o e fakamatala ko 'a e Fakamaau. 'I he 'ene sivi'sivi'i ko 'a e fakamo'oni 'a e ongo faha'í, na'a ne fakatokanga ki he peh ko ia, 'Eiki Sea, 'oku 'ikai toe fie ma'u ha to e fakamo'oni makehe ke ne fakamo'oní. Ko 'ene sivi ko na'e faí, na'a ne peh ai. Ko e *credibility*, pe ko e falala'anga 'o e fakamatala fakamo'oni ko kuo fanongo ki ai 'i he Fakamaau'angá, na'e falala ange ia ki he faka'iloá, 'i he

mamahí na'a ne fai e tukuaki'í. Neongo na'e 'ikai ke ma'u, pea 'oku ou tui p au 'oku mea'i p ia 'e he 'Eiki Minisit Laó, 'oku 'ikai toe fie ma'u ke u toe lau atu 'eau e hingoá.

Tokanga malava ki he tonuhiá ke ng ue p pula

Me'a tatau p 'i he 2007. Me'a tatau p 'i he 2008, 'i he tu'u ko ení, 'Eiki Sea, kuo lahi e me'a kuo talamai 'i heni, kuo lahi e ngaahi fonua kuo liliu, ka 'oku te'eki ai ke liliu a Tongá ni, 'Eiki Sea. 'Oku tau tui 'oku 'ikai ko e 'ai ko ke liliu e ' fonua ko , pea tau muimui ki ai, he 'e 'i ai 'a e ni'ihí, 'Eiki Sea,'e malava ke ng ue p pula, lolotonga ko iá 'oku tonuhia.

Hang ko e hopo ko eni na'a ku lave ki aí. Kapau 'e to'o e fo'i fakamo'oni ko ení, pe mo e ng ue ko eni 'a e Fakamaaú hono sivisivi'i 'a e falala'anga 'o e fakamo'oni, 'e heu e motu'a ko , 'Eiki Sea, he tukuaki'i ko na'e fai 'e he mamahí, ki Tolitoli.

'Eiki Minisit Lao : 'Eiki Sea, 'e lava p ke u ki'i tokoni? Ko e 'uhingá he 'oku ou tui p

Sea Le'ole'o K miti Kakato : Te ke tali e tokoní, Fakafofonga?

'Eiki Minisit Lao : Ko e taimi totonu p eni ia 'eku h atú.

S miu Vaipulu : 'Oku ou tui au, 'Eiki Sea, koe'uhí he na'a ne 'osi me'a mai ki mu'a, ka 'oku sai p ia, pe ko e h e tokoni 'a e Minisit Laó, Sea, 'oku sai p .

Sea Le'ole'o K miti Kakato : Me'a mai 'Eiki Minisit Lao he ko ena 'oku tali p 'e he Fakafofonga 15.

'Eiki Minisit Lao : M l Fakafofonga. Pea ki mu'a ke u fakamata atú, 'oku ou tuku 'a e fakam l ki he Tu'i 'o e Langi, 'i he'ene tauhi kitautolu, fakahaofi mai 'etau mo'ui, uike *end* a'u mai, ko eni kuo tau a'u mai, ke tau mai 'o felauaki 'i he'etau ngaahi Laó. Pea ki mu'a ke u hoko atú, 'oku ou kole fakamolemole ki he Fakafofonga 15 mei Vava'u. 'I he uike kuo 'osí, na'a ku lave ai ki ho'o 'ofefiné, ka 'oku ou tui p ne fu'u hangatonu p , ka 'oku ou kole fakamolemole atu, tuku p ke u ng ue'aki p au au. Kapau ko hoku 'ofefiné, kapau ko hoku 'ilamutu, ko ha'aku mokopuna. Ko e Lao ko ení, 'Eiki Sea, te u hanga 'o tali nounou atu. Ko e lau ko 'o e ' Laó, he 'ikai ke kamata ia mei he 2006, 2008. Ko hono lau e ' Laó, ke kamata mei he keisi fakamuimuitahá. He ko e keisi fakamuimuitahá, 'e *refer* ai ki he ' keisi 'i mu'a aí.

Keisi ko eni na'e toki hokó, 'Eiki Sea, ko e keisi 2015. Pea ko e Lao ia ko eni, ko e *collaboration*, ke tokoni'i ko 'a e hia fekau'aki mo e kakai fefiné. Ko e tu'u 'a e Laó ia, 'oku 'ikai ke fie ma'u ia, ko e lele atu 'a Tonga ni he *case law*, 'oku 'ikai ke toe fakamo'oni. Ko e fiema'u ko 'i h , ko e kole mei he Fakamaaú, ke 'ai mu'a 'i he'etau Laó. Kau hanga 'o lau atu 'a e tu'utu'uni na'e *refer* ki ai 'a e hopo he ta'u kuo 'osí ki

Lord Fusitu'a : Ke u ki'i tokoni atu ki he Minisit , pe te ne tali.

'Eiki Minisit Lao : 'E lava ke u ki'i 'osi, pea toki

Lord Fusitu'a : Pe'i 'ai a e fakatonutonú, Sea, k taki. Ko e fakamatala fakama'ala'ala ko 'oku 'ai mai 'i he Lao ko ení, 'oku talamai 'oku hala e me'a ia 'a e 'Eiki Minisit . He 'oku talamai 'oku 'ikai ke fakapapau'i 'e he Fakamaau'angá ia, pe ko f 'a e tu'unga e Lao, pe 'oku fie ma'u e *collaboration* ia pe 'ikai. 'A ia 'oku ta'emo'oni e peh ia ko 'oku 'ikai ke fie ma'u 'e he Fakamaau'angá. Ko 'enau fakama'ala'ala eni na'a ne peh mai. 'Oku 'ikai ke mahino e kupu'i Laó ia, ko e 'uhinga ia 'oku fiema'u ai ke 'ai e fo'i Laó. M 1 .

Sea Le'ole'o K miti Kakato : M 1 .

'Eiki Minisit Lao : Ka u lau atu 'a e hopo sulá, ko e hopo ia na'e *refer* ki ai 'a e Fakamaau' i he ta'u kuo 'osí. Ko e hopo sula eni ia, he 'ikai ke hang ko e me'a 'a e Fakafofonga Vava'u. He 'ikai ke tau lau hingoa. Ko e hopo sula ia. Ko e tu'utu'uni 'oku peh mai p he hopo sulá. Sai p kau ki'i lau atu 'i he fakap langi kae toki.. *There is no requirement in the Law of Tonga that the evidence of the complainant in a sexual case must be collaborated ...*

<006>

Taimi: 1410-1420

'Eiki Minisit Lao: ..Ko e 'uhinga ia 'o e kole ko ení ke tau 'ai ke tu'u he Laó. 'Oku 'ikai ke 'i ai, ko e fu'u *case* ko ko e *case Court of Appeal* ia pea teu hanga 'o talaatu mo e me'a 'e taha. 'Oku 'ikai ke fie ma'u ia ke toe 'i ai ha fakamo'oni he tá 'i he kaiha'a ke *prove* e hia. Ko e Lao ko e me'a ko eni 'oku fie ma'u ai ha toe fakamo'oni, ..

Lord Fusitu'a: 'Eiki Sea ko e ki'i fakatonutonu. K taki ko e fakama'ala'ala ko ia na'e 'omai 'e he Minisit 'i he'ene Laó, 'oku peh : *He highlighted that he was not certain whether the Court of Appeal in Teisina v Rex went as far as to abrogate the corroboration rule in sexual offences.* 'A ia 'oku mahino 'oku 'ikai ke pau e tu'u 'a e Laó ko e 'uhinga ia 'oku nau fokotu'u mai ai e Lao.

'Eiki Minisit Lao: M 1 . 'Oku ou fakam 1 ki he .. ko e mo'oni ko e lau ia 'o e hopo he ta'u kuo 'osi. Ko e lau ko e hopo sulá 'o e 1999 pea 'i he ta'u kuo 'osí 'oku kole mai ai 'oku'ikai ke fu'u mahino ki ai. Ko e 'uhinga ia 'o e kolé, ka 'oku 'ikai ke 'uhingá ia 'oku peh k toa. Ko e ngaahi hia k toa ko 'oku 'ikai ke fie ma'u ia ha hopo ta pe ko e h fua. 'Oku 'ikai ke fie ma'u ai ha tohi fakamo'oni ia. 'Oku lava p 'e he mamahí he me'á 'o fakamo'ua p ai. Ko e kolé 'eni ia ke kau mu'a . 'E kei kau p . Ko e kole eni ia ke tu'u mu'a he'etau Lao. Ko e Laó p ia. Ko eni 'oku talamai 'i he *Court of Appeal* ko eni. Ko ia 'oku ou kolé 'Eiki Sea 'oku 'ikai ke 'i ai ha me'a ke tau t la'a ai heni. Ko e h 'a e me'a 'oku tau hanga 'o 'omai ai ha toket ke ha'u 'o fakamo'oni 'i he hopo koe'uhi ko e me'a fakamo'ui. Ko e h 'oku tau 'omai ai ha polisi koe'uhi ko 'ene *experience*. 'Oku 'ikai ke taulava 'o 'oange ki he Fakamaau' i he'ene taukeí ke me'a hifo p ki he mamahí mo ne lava 'o tala 'oku mo'oni 'a e me'a na'e hoko. Ko e kolé ia, 'oku tau hanga 'o 'oange a faingam lie he ngaahi *profession* ko . Ko e h 'oku 'ikai ke tau 'oange ai 'a e faingam lie ko ení ki he kau Fakamaau. Ko 'enau me'a eni 'oku faí he 'aho mo e 'aho. Ko 'eku kole atú ko 'etau toki hanga p eni ia e he Fale ko ení, 'o fakalao'i *codify* ka ko e me'a p ia 'oku hoko he taimi ni 'i Tonga ni. M 1 .

Sea Le'ole'o K miti Kakato: M 1 'Eiki Minisit . Me'a mai Vava'u 15.

Fie ma'u ke fakalukufua 'oua fakafo'ituitui hono fa'u Lao

S miu Vaipulu: 'Eiki Sea, 'i he hopo ni 'Eiki Sea, ko e fehu'í 'i he fo'i Lao ni, ko e h e me'a na'e malava ai p 'e he kau Fakamau ki mu'á 'o hang ko eni ko e hopo ko eni na'a ku lave atu ki aí? 'O fai 'a e tu'utu'uní kuo'ai ai ke liliu 'i he 'aho ni, ko e peh 'oku faingat 'aia 'a e Fakamaau. Na'e malava p ia 'Eiki Sea 'o fakamahino 'i he hopo ko ia 'oku ou lave ki ai 'i he 2006 'e he Tu'i Fakamaau Lahi 'o e 'aho ko iá, ki he Hou'eiki Sula 'o e hopó, 'a e 'ikai ke fie ma'u ke 'i ai ha taha ia ke ne toe fakapapau'i 'a e fakamo'oni ko ia 'a e taha l unga. 'Oku talamai ke to'o 'a e me'á lolotonga ko iá 'oku lava p . Ko e h leva 'a e me'a 'oku 'uhinga ai 'e tau liliu 'a e me'a. 'Oku ou faka'apa'apa p 'Eiki Sea, 'oku ou kole fakamolemole p ki he 'Eiki Minisit Lao. He koe'uhi foki na'a ne fakat t foki ko , mo'oni p 'ene me'a ko , fakat t ko ha'aku 'ofefine. 'Eiki Sea, kapau te tau fa'u Lao peh , ke 'ai mai ki he'eku ongo'i ko ia 'a'akú, ko e koto faka'ofa 'a e fonua ni he kaha'u. Koe'uhí ko 'etau fa'u Laó ko 'etau fa'u ki he fakal kufua 'o e fonuá mo 'ene lelei fakal kufua. 'Oua 'e fa'u ki he'eku lelei 'a'au. He na'a tau 'osi kakato 'i he p loti 'i he Fale ni 'i he ta'u kuohili 'i he me'a ko ia ki he lelei fakafo'ituitui. 'Oku tau faka'amu ke tau ng ue'aki 'i he fa'u Lao 'o e fonua ni, tau fa'u 'a e Laó ke fakal kufua, 'oua te tau 'omai 'etau fie ma'u fakatautahá ki heni, he 'e faka'ofa 'a e kaha'u 'o e fonua ni, kapau te tau ng ue'aki ia, ke 'ai 'eku taufehi'a ki ha taha pea u fa'u 'a e Lao koe'uhi ke fihia ai 'a e taha ko ia. 'Oku 'ikai ke u tui peh . Ko 'etau fa'u e Laó ko e malu'i 'a e fonuá fakal kufua. Malu'i e melinó mo e ma'uma'uluta 'o e nofo ko 'a e fonuá, 'oua 'e 'ai koe'uhi ko e peh , f f kapau 'e hoko ki he motu'a ni 'Eiki Sea, tau'ai p 'a e me'á ki he fakalukufua. Ko e lelei ia ko ki he tokotaha kotoa 'i he fonua.

'Eiki Minisit Lao: Kapau p te ke toe me'a hifo ki he Kupu 3 kapau 'i ha hopo peh 'e peh 'e he Fakamaau ke lave ki he 'ikai 'i ai ha fakamo'oni 'a ia 'oku fakataumu'a ke poupu'i ha fakamo'oni peh , kuo pau 'e 'ikai ke toe fie ma'u ha s pinga mavahe. Ko e 'uhinga lahi taha eni 'oku 'ikai ke fie ma'u ia ke ke hanga 'o fakamamafa'i ki he kau sulá, 'oku 'ikai ke toe 'i ai ha fakamo'oni kehe ke fakamo'oni'aki 'a e fakamo'oni 'a e mamahi. 'Oku fie ma'u ia ke a'u ki he taimi ko ia 'oku'ikai ke toe 'i ai ha fa'ahinga... 'Oku hanga ma'u p 'e he kau Fakamau 'o *direct* kinautolu ke nau hanga 'o talaange ke fakamo'oni, ke nau hanga 'o tokanga'i 'oku 'ikai ke 'i ai ha toe fie ma'u. Ko e 'uhinga ia 'o e ki'i tu'u mai'a e Kupu 3 pea ko e t naki ki ai. Pea hang ko e me'a 'oku ou lave ki ai. Ko e fie ma'u ko e kole 'a e kau Fakamaau, ko e kole p ka 'oku tali 'e he Pule'angá ke 'i ai mu'a, ke fakamamafa pau'i p ia 'oua 'e tefito 'i he hopo ki he hopo.

S miu Vaipulu: 'Eiki Sea m 1 'aupito e tokoní 'Eiki Minisit Lao. 'Eiki Sea kau hoko atu ki he kupu 3. Ko e kupu 3 'i he tu'u ko ia he taimi ni 'a e fakamo'oni 'Eiki Sea, 'e 'ikai ke lava ke fakamo'oni ha taha kaung hia ma'a e Talatalaakí, ke tukuaki'i ha faka'iloa. Ko 'etau fakakaukau p 'Eiki Sea kapau 'e fakakaukau faka- tangata *normal* p 'ikai ha loea p koha me'a, fakakaukau ki ha ongo tangata na'a na 'o fai ha hia. Ta ko ko e tama ko 'e tahá na'a ne fai 'a e hiá, tefito kae 'alu ia 'o fakamo'oni ma'a e Talatalaakí ke tukuaki'i ha tokotaha ko . Talamai heni ke faka'at . 'Oku lolotonga tapu ia 'i he Lao Fakamo'oni he taimi ni. Talamai 'e he Kupu 3 ko eni he Fakatonutonu ko ení, ke fakatonutonu 'a e Kupu 126 ko ia 'o e Lao Fakamo'oni ke faka'at ia 'Eiki Sea. 'Oku ne toe hulu'i mai ai 'Eiki Sea 'a e toe faingata'a ange hono fakamo'oni'i ko hai totonu ko na'a ne fai 'a e hia. He koe'uhi ko e tokotaha ko e na'e kaung faka'iloá 'e 'omai ia ke fakamo'oni ma'a e faha'i 'e tahá ke tukuaki'i 'aki e tokotaha.

Eiki Minisit Lao: Ki'i tokoni p Fakafofonga ko 'eku 'uhingá p ke t 'i he *section* tatau p . 'UHINGA p au ki he Kupu 3 'o e Kupu 11. Ko e Kupu 11 'oku t naki mai kai ai, 'oku 2 mo 3. Ko e kupu 3 ko ená, ko e fetongi ia ko e .. Hoko atu ai p koe ka ko e me'a tatau pea mo ia. 'Oku 'ikai koha fakahoko eni 'i Tonga ni ha me'a fo'ou, 'ikai. Ko m mani eni pea ko 'etau feinga eni ke 'alu'alu hake 'etau Laó ke tau ofiofi 'i he ngaahi maama 'oku ha'u mei he ngaahi fonua mo'umo'ua mo maau ange Hang ko e laú, 'oku 'ikai ke 'i ai ha fonua lelei 'e lao kovi, p ko ha fonua kovi 'e lao lelei. Ko e ngaahi fonua lelei 'oku fakataha'anga lelei faka'ofa'ofa hang ko eni, 'oku nau hanga 'o fa'u 'a e ngaahi lao lelei.

Lord Fusitu'a: Ko e ki'i tokoni p ki he Minisit . Hang p ko e lave ko ki he Pal mia he uike kuo 'osi. 'Oku mahino 'a e me'a ko iá, ka 'oku 'ikai ko ha 'uhinga fakapotopoto ia ke to'o ai 'a e tau'at ina 'a e tangata Tongá, mo 'ene totonu faka-Konisit tone ki he fakamaau totonu. Tuku ke me'a 'a e .. Tokanga ki he ngofua ke fakahalaia'i ha taha

S miu Vaipulu: 'Eiki Sea ko e kupu 3 ia ko 'o e Lao Fakatonutonu ko ení 'Eiki Sea. Ke fetongi 'a e kupu 126 'o e Lao Fakamo'oni. 'A ia ko e kupu 126 fo'ou ko ení 'oku talamai leva ia ai, Fakangofua 'e ngofua ke fakahalaia'i ha taha 'i he fakamatala fakamo'oni 'o ha kaung hia. 'Eiki Sea, mei he kuohilí a'u mai ki he 'aho ni na'e te'eki ai ke ngofua ia, pea 'oku 'ikai ke ngofua. Talamai heni to'o 'a e fo'i me'asivi ko ení, kae faka'at ke ha'u 'a e tokotaha ko 'o fakamo'oni'i 'a ia kapau na'a na kaiha'a l ua. Ke tukuaki'i 'a e taha ko kae hao ia. Ko e 'uhinga ko iá 'Eiki Sea 'oku fu'u faka'ofa ..

Sea Le'ole'o K miti Kakato: 'Eiki Pal mia, ko ho'o tokoni? Ko ho'o fakatonutonu?

'Eiki Pal mia: Ko e fehu'i, ne ke 'osi fai ha hopo natula pehé ni fekau'aki mo e tohotoho? ...

<008>

Taimi: 1420-1430

'Eiki Pal mia: ... 'ikai ko 'eku ki'i fehu'i p 'a'aku.

S miu Vaipulu: 'Eiki Sea ko e, ko e, ko e kupu ko eni 'oku fai ai 'a e talanoa ia ko ení ko e kupu tolú k taki 'Eiki Pal mia 'o lau hifo. 'Oku 'uhinga ia ki he fakatonutonu 'a e kupu 126 'oku lolotonga fakahoha'a ki ai 'a e motu'á ni 'Eiki Sea.

Fehu'ia tu'unga pelepelengesi 'o e natula 'o ha hopo

'Eiki Pal mia: Sea ko 'eku fehu'í ko e me'a ko 'oku m hino kiate aú ko e pelepelengesi. 'Oku m hino 'aupito p fakamo'oni, 'ikai ke 'i ai ha taha ia 'e ta'etui ki ai he t pile ko ení. Fie ma'u 'a e fakamo'oni ia ke fakamo'oni'i pau 'a e, ka ko e 'uhingá ko u fanongo ki he lea ko e pelepelengesi 'oku ng ue'aki he Fakamaau kau Fakamaau ko 'oku nau kole maí. K ko e me'a ia 'oku ou fehu'i atu aí p 'oku, ko e h 'oku ongo'i ai, h e me'a 'oku ongo'i ai he kau

Fakamaau ko ení ‘oku ‘osi m hino p kia nautolu ia e me’a ko ena ‘oku ke malanga’í ‘oku ‘ikai ke ta’em hino ia kia nautolu.

K ‘oku ‘i ai ‘enau ongo’i ‘e nautolu ko e me’a ko ení ‘oku pelepelengesi pea ‘oku nau kole mai. ‘Oku ‘ikai ke nau kole mai nautolu ke tau fakata’e’onga’i ‘a e me’a ko ena ‘oku ke ‘uhinga ki aí. ‘Oku ou tui ‘oku m hino p kia nautolu. Ko ‘enau kolé ‘a nautolu he makatu’unga he pelepelengesi mo e n tula ‘o e keisi. Tau fakat t kapau ko ha keisi ‘oku fie ma’u e fanga ki’i tamaiki iiki. Ko u tui ko e ‘uhingá ia k ‘oku ‘ikai ke u tui au ‘oku ta’em hino ki he kau Fakamaau. Pea ‘oku m hino ki he t pilé ia ko ení ‘a e me’a ko e fakamo’oni. Tui mautolu tui e motu’á ni ia ki ai. Pea ‘oku ou, ko u fie talanoa atu au ki he pelepelengesi.

Sea Le’ole’o K miti Kakato: M l ‘Eiki Pal mia. Hoko atu Vava’u 15 toe ho miniti ‘e fitu.

S miu Vaipulu: Sea na’e toki kamata ni p Sea sai p . Si’i ko e Sea eni ia ‘oku fu’u fefeka ‘aupito ia.

Tokanga ki he ngaahi me’asivi ‘o e tu’uaki’i

Sai ‘Eiki Sea m hino p ‘a e me’a ia ko kapau ko e, ko e anga ‘o e fakakaukau. Kae kehe ko e anga ia ‘o e me’a ko ‘oku ‘omaí. K ko ‘etau tui ‘Eiki Sea ko e fatongia eni ‘o e taha talatalaakí p ko e taha mamahí ke fakamo’oni’i ‘a ‘enau tukuaki’i ko ‘oku faí. Kapau leva te tau to’o ‘a e ngaahi me’a sivi ko eni ‘o e ngaahi tukuaki’i, ‘e malava noa p ia ‘Eiki Pal mia ke nofonofo p ha taha ia pea ne tukuaki’i ha taha. Tukuaki’i p ia na’e fai ha fa’ahinga hia pea fai p ‘a e me’a ko ení kuo ‘osi hanga ‘e tautolu ia ‘o faka’at .

Ko u kole fakamolemole au Sea ki he Feitu’u na mo e Hou’eiki K miti Kakato ke tau toe vakai’i lelei. Ko e h e me’a ‘oku fononga mai eni ‘etau Lao Hiá mei he ngaahi ta’u lahi pea ‘oku fai e ngaahi hopo hang ko ne u lave ki aí. Ne fai mai he kau Tu’i Fakamaau Lahi ki mu’a a’u mai ki he ‘aho ni ‘oku kei ma’uma’uluta p . Ko e h e me’a ‘oku tau to’o aí ? Pea hang ko ko e me’a ko ‘a e Fakafofonga N pele ‘i Niuá ko e taha foki ia ‘o e ngaahi kupú ‘o e Konisit toné he ‘ikai ngofua ke tau fa’u ha lao ke to’o ai ha tau’at ina ha taha ka te u tuku p heni ke toki me’a mai ‘aki ‘e he ‘Eiki Fakafofonga N pele ko fakafofonga’i e ongo Niuá.

Ko ia ‘Eiki Sea ko e me’a ia ‘oku tuku atu ki he Hou’eiki K mití ke nau me’a lelei p ki ai. Tau fa’u e laó tau fa’u ke fakalukufuá mo malu’i ‘a e totonu ‘a e tokotaha kotoa p . ‘Ikai ko ha taha ke te ‘ita ki ai p ‘oku ‘i ai ha’ate loto mamahi ki ai pea ‘ai ke liliu ‘a e laó koe’uhi ke fakafihia’i e tokotaha ko iá ‘Eiki Sea. M l ‘aupito e ma’u taimi ‘Eiki Sea.

Sea Le’ole’o K miti Kakato: M l Vava’u 15. Me’a mai Hou’eiki N pele ‘o Niuá.

Fokotu’u ke fakafoki Lao Fakamo’oni Hia

Lord Fusitu’a: Fakam l atu ‘Eiki Sea. ‘Eiki Sea ‘oku, ko u fokotu’u ki he Pule’angá. Fakamolemole p ‘Eiki Minisit . Pea ‘oku ou fokotu’u atu fakafoki atu e lao ko ení. ‘Oku ‘ikai ke fakapotopoto pea ‘oku ‘ikai ke kau pea fakakaukau lelei mo e lelei fakalukufua e fonuá pea ko e ngaahi makatu’ungá eni. Ko eni na’e ‘osi me’a atu ‘a e fika 15 ‘e ala halaia ha tonuhia ‘i he’etau hu’u he halanga ko ení k ‘e toe ala hoko p ke tonuhia ha halaia he fo’i lao ko ení. Pea ‘oku fai ‘aki ‘a e fua ko ...

‘Eiki Pal mia: Fakatonutonu atu.k
Sea Le’ole’o K miti Kakato: Fakatonutonu.

‘Eiki Pal mia: P ‘oku m hino e fo’i laó ‘oku ‘uhinga p ki he keisi pelepelengesi. Ko e fakamatala ko eni ‘oku tau fanongo ki aí ‘oku ne to’o fakalukufua mai mo e ‘ hia kehé. Ko u kole atu tuku e ‘ hia kehe ka tau nofo he fo’i hia p ko eni ‘e taha ko eni ‘oku pelepelengesi.

Lord Fusitu’a: ‘Eiki Sea, ‘Eiki Sea ko f ‘eku halá ? Na u, ko u kei lolotonga lau p ki he lao fakaangaanga ko eni ‘oku tau lau ki aí ?

Sea Le’ole’o K miti Kakato: Hoko atu koe Hou’eiki.

Malava ke halaia pea tonuhia ha taha halaia

Lord Fusitu’a: Ko ia ‘e ala fakahala’ia’i ha taha ‘oku tonuhia pea ala fakatonuhia’i ha taha ‘oku hala’ia. Tau fai ‘aki e fua ko ‘o e Minisit na’e fai ‘i he uike kuo ‘osí. Ko e Fakm ú ko ‘ene ng ue faka’aho ke ne sivi’i ‘a e mamahi pea mo e faka’iloa. Pea te ne mea’i lelei p ‘e ia kapau ko e tama ko ko ha hia ‘e fai ‘aki p ‘ene fakafuofua. ‘A ia te tau ala peh ka sio atu ia ki ha tama ‘oku ‘ikai ke ne ma’u ‘e ia ‘a e hisit lia ‘o e tama ko eni ko ha hia te ne fakatonuhia’i ia ‘e ia kae fakahala’ia’i e mamahi tu’unga he ‘ikai ke ‘i ai ha fakamo’oni pau. Fai ‘aki p ‘ene fo’i sivi ko iá. ‘A ia ‘e ala hoko l ua p . Halaia ha tonuhia pea tonuhia ha hala’ia. Ki he motu’á ni ‘oku ‘ikai ke fakapotopoto ia ‘Eiki Sea. Ko hono uá...

‘Eiki Minisit Lao: Ka u toe ki’i t naki atu ai p kae toki hoko atu. ‘E ‘ikai ko e ki’i lao ko eni ‘Eiki Sea pea mo e Hou’eiki. ‘E feinga ‘a e Fakam ú ki he lelei taha ‘omai e ‘ fakamo’oni. K ka faifaiangé ‘oku ‘i ai ha ki’i keisi mou manatu’i ko e lahi taha he ‘ keisi ko eni ‘oku *one to one basis*. Ko e, ko e tangata, ko e fu’u hia mo e ki’i ‘anga’anga. Pea ka faifaiangé ‘o ‘i ai ha keisi ko ‘etau ‘alu eni ki he *wesinary* pea ‘e lava p he’ene taukeí ke ne hanga ‘o ‘ikai ke toe fie ma’u ha fakamo’oni te ne ma’u heni. ‘Oku ‘osi ‘i he lao na’a ku toki lau ni atu p eni ‘oku talamai he ngaahi keisi ‘e ni’ihi ‘oku ‘ikai ke ‘i ai ha lave ia ‘i Tonga ni, keisi, ko e fie ma’u eni ke tohi’i he’etau laó. Ko e kolé p ia. Fakapotopoto fakatatau p pea mo e tu’utu’uni m l .

Taukave ‘ikai fa’u e Lao ke fakafaikehekehe’i ai ha taha

Lord Fusitu’a: Ko u fakam l atu ki he ‘Eiki Minisit ‘i he’ene toe pou pou mai p ki he’eku poini he ‘oku hang ko eni. Tau ‘ai fakat t p heni. Kapau ko e ‘Eiki Minisit ko ha tangata ‘oku ‘i ai ‘ene hisit lia mo e kakai fefiné ko e fakat t p ‘oku ‘ikai ko ha tukuaki’i ‘oku ‘ikai ha me’a peh ia ko e anga p *hypothetic*. Pea peh mai he Fakamaaú tama ko eni ko e hia ia ‘oku ‘osi pau ‘oku halaia ia. Kapau te tau fua ‘aki e me’a sivi ko iá ‘e ala hoko ke fakahala’ia’i ha taha peh ‘oku lolotonga tonuhia. Ko e ‘uhinga ia ‘oku ‘ikai ke u tui ki aí makatu’unga ‘uluaki ia.

Makatu’unga hono uá me’a ko na’e me’a mai ‘aki ‘e 15 ‘oku ‘ikai ke toe veiveiua ia ko e makatu’unga sivi fakalao e fonua ni ‘i ha hia. Kuo pau ke ope atu ‘i he toe veiveiua *beyond the*

reasonable doubt ... pea 'oku hanga 'e he lao fakaangaanga ko eni 'o to'o e totonu ko ia, fa'ao ia mei he tangata'i fonua mo e fine'i fonua Tonga kotoa. Pea 'oku 'ikai ke totonu ia 'Eiki Sea.

Ko hono tolú pea ko hono k noní 'eni. 'Oku m nuka, m nuka ai 'a e Konisit toné 'Eiki Sea. Nau lau atu 'i he uike kuo 'osí k te u toe ki'i lau atu p k taki p 'Eiki Minisit . " 'E tatau p ki he kakai kotoa p 'a e Lao 'o Tongá. Pea ko e s seti ho no uá 'e anga, 'oku anga pehé ni, "'E 'ikai fokotu'u ha lao 'i he fonua ni ki ha fa'ahinga pea tuku ha fa'ahinga ka 'e taha p 'o mamafa tatau p ki he kakai kotoa p 'o e fonua ni.

Ko e fo'i lao fakaangaanga ko eni 'oku ne hanga ia 'o fakafaikehekehe'i 'a e ongo kalasi faihia 'e ua. Na'e peh , na'e peh 'e ...

'Eiki Minisit Lao: Ki'i tokoni atu.

Lord Fusitu'a: K taki 'oku 'ikai ke tali, 'ikai ke tali 'a e tokoni ki'i me'a hifo ki lalo.

'Eiki Minisit Lao: Fakatonutonu. Ko e lao ko iá t kamata mei he kupu f . Ko e ha'u ko 'a e Konisit toné he 1875 ha'u ai p mo e milil ko eni. Ko hono 'uhingá he na'e fua t lite ko 'a Tonga ni ia pea mo Siamane ha'u pea, 'i ai hono ' lao kehekehe ki he kau mulí kehekehe kau Tongá kehekehe ki he Hou'eikí kehekehe ki ha'a me'a vale. Ko e 'uhinga ia e ki'i lao ia ko eni kupu f . Na'e tali p ia he uafe 'i he 'aho f 'o N vemá 1875. Ko e 'uhinga ia 'a e lao ko eni. Ko e ki'i lao ko ení ia hala ke 'i ai ha kehekehe. 'A eni 'oku ou talaatu 'oku 'ikai ke fie ma'u ke toe 'i ai ha fakataha ke fakamo'oni ...

Lord Fusitu'a: Ko e h 'a e halá 'Eiki Sea 'oku fakatonutonu ?

'Eiki Minisit Lao: Ko ho'o fakatonutonu p ko ho'o tokoni. Kapau ko ho'o tokoni pea ke toe me'a hifo p ki lalo.

Lord Fusitu'a: 'Ikai ko e Feitu'u na 'oku fakatonutonu p ko f me'a 'oku fakatonutonu he 'oku hala e me'a 'oku ke me'a mai 'akí. 'E 'ikai fokotu'u ha lao 'i he fonua ni ki ha fa'ahinga pea tuku ha fa'ahinga ka 'e taha p mo mamafa tatau ki he kakai kotoa p 'o e fonuá. Na'e 'i ai e peh 'a e 15 he uike kuo 'osí. Sai ko e *beyond the reasonable doubt* ... 'e sivi'i ai e kau hia ko pea me'a mai he Feitu'u na sai p ko e hia p ko eni pea *apply* ki ai 'a e lao ko . 'Oku ke toe pou pou'i mai p 'e koe 'a hono fakafaikehekehe'i ...

<002>

Taimi: 1430–1440

Lord Fusitu'a: ... 'a e ngafa e laó ki he ongo hia kehekehe 'e ua 'o monuka ai e kupu 4 e Konisit toné. 'Oku 'ikai ke to e veiveiua 'oku monuka e kupu 4 e Konisit toné. Ko e to e me'a 'e taha 'Eiki Sea.

'Eiki Minisit Lao: 'Ai ka u to e hoko atu ai p ai. Ki'i tokoni p . Hang ko e me'a na'a ku tala atú. 'Oua 'e fa'a to'o mai e me'a kehe 'o 'ai ki he me'a kehe. Ko e kupu 4 e Konisit tone

‘oku ‘osi ‘asi p ai. Lao tatau ki he muli mo e Tonga, Hou’eiki mo e tu’a. Ko e laó p ia, ko e kamata ia. Ko eni ia ko e ‘ *evidence*. Ko e *Evidence Act* pea ko e ‘omai eni, ‘a eni nau tala atú ko e ‘ lao ko ‘oku ...(kovi ‘a e ongo)... ha *collaboration* ia ai.

Lord Fusitu'a: Fakatonutonu ‘Eiki Sea. Ko e fakatonutonu atu ki he fakatonutonu.

Sea Le’ole’o K miti Kakato: Me’a mai.

Lord Fusitu'a: ‘Oku ne hanga ‘o fakafaikhehehe’i ‘a e ongo kalasi hia ‘e ua. Kapau ‘e fai ‘e he tokotaha ko ‘a e hia, fakatatau ki he lao ko ení, ko e makatu’unga p ko e *standard f* ‘e sivi’i’akí. Kapau ‘e fai ‘e he tokotaha ko ha to e hia kehe. Ko e makatu’unga fakalao p ko e *standard* ‘e sivi’i’akí. ‘Oku kehekehe ‘a e *apply* e laó ki he ongo sino ko iá ko e ‘uhinga ia ‘oku monuka ai e kupu 4 e Konisit toné.

Ko e to e me’a ‘e taha ‘oku fai ki ai e hoha’á ‘Eiki Sea. Ko e lao ko ení, hang kiate au na’e ‘omai he uike atú, lao fakatonutonu ko ení. Pea ko e lao fakatonutonu ko ení ‘oku ne to’o e fie ma’u ki he fakamo’oni pau. ‘Ohovale p kuo fakavaveve’i mai ‘i he Tu’apulelulu kuo’osí ‘a e lao fakatonutonu fika 7, ‘a ia ‘oku ne hanga ‘o to’o e palovaiso ko é ‘i he 126 mo e 127 ‘o e Lao ki he Ngaahi Hiá. Te u tala atu e ngaahi ‘uhinga na’e toki fakavave’i mai aí. He ko e fakatonutonu ko ki he Lao ki he Fakamo’oní, ‘oku fehangahangai ia mo e lao ki he ngaahi hiá. ‘A ia ko e h e ‘uhinga na’e toki fakato’oto’o mai aí ‘Eiki Sea. Ko e ngaahi ‘uhingá p , na’e ta’omia he kau fa’u laó ‘o ‘ikai ke nau mahino’i ‘oku ‘i ai e fehangahangai mo e lao ko , p na’e ‘ikai ke nau lau e laó, p na’e ‘ikai ke nau mahino’i pea nau toki fakatokanga’i hake p he Tu’apulelulú ‘o fakavaveve’i mai e lao ko iá. Na’e ‘i ai e fehu’i ai ‘Eiki Sea e k miti he uike kuo ‘osí. Ko e h ko ho’omou me’a ‘oku fai he ngaahi va’a e

Sea Le’ole’o K miti Kakato: Fakatonutonu ‘Eiki N pele k taki.

‘Eiki Tokoni Pal mia: M l Sea e ma’u faingam lié. H fanga p he fakatapu kuo ‘osi aofakí. Ko e fakatonutonu ia Sea ki he fakatonutonu ko eni ‘a e Fakafongia N pele ‘o Niua, ki he’ene *interpretation* p ko ‘ene faka’uhinga, ‘oku monuka ‘a e Konisit tone fika 4. Ko e fakatonutonu ia ‘oku mau peh ‘e mautolu ‘oku ‘ikai ke monuka. Kapau te ke toki ‘ai ha’o *judgment call* ‘a koe, ka ko ‘emau tui ‘a mautolu ia mo e me’a ‘oku mau tu’u aí, ‘oku ‘ikai ke monuka he ko e ‘uhinga e Konisit tone kupu fika 4 ia, ke hanga ‘o faikhehehe’i ha taha ‘i he sosaietí. ‘Oku ‘ikai ko e hia ki he hia, hang ko ia na’e me’a ki ai e Minisit *Justice*. ‘O kapau ‘oku fie ma’u ia ha *point of order* h , tonu ke ke *clarify* mai ‘e koe Sea p ‘oku tali ‘ene fakatonutónú.

Lord Fusitu'a: Fakam l atu ki he tokoni ‘a e Tokoni Pal miá, ka ‘oku ‘ikai ke to e veiveiua ia, ‘oku ne hanga ‘o fakafaikhehehe’i e kalasi ‘e ua. ‘Oku ‘ikai ke peh mai e kupú, p ko e kalasi fakas siale p ko e kalasi faka tukuaki’i fai hia.

‘Eiki Tokoni Pal mia: Sea, kole atu ke, h ha’o *call* heni, he ko e fakatonutonu, tonu ke ke fakamahino mai p ‘oku tonu e fakatonutónú.

Lord Fusitu'a: Kapau ‘oku fie ma’u ‘e he Feitu’u na ke tuku ha faingam lie ke ‘ai mai ha fale’i fakalao kae tuku ke fakahoko e malanga ‘a e motu’a ni. H p ha me’a ‘a e Feitu’u na.

Sea Le'ole'o K miti Kakato: M l 'aupito Hou'eiki. 'Io, ko e fakahoko atu p , ko u lave'i p me'a ko eni 'oku me'a ki ai e Tokoni Pal miá. Ko e 'uhinga he 'oku 'ikai ke hanga 'e he fo'i konga fakatonutonu ia ko eni 'o fakafaikehekehe'i ha fa'ahinga tu'unga. 'Oku mahino 'aupito e me'a ko ia 'oku me'a mai ko ia ki ai. Pea 'oku mahino p me'a ko ia 'oku ke me'a ki ai Hou'eiki, 'e Hou'eiki N pele ko eni 'o Niua, 'a e me'a ko ena 'oku ke me'a ai, ko e 'uhinga 'oku tatau p laó ki he tokotaha kotoa p .

Lord Fusitu'a: Ko ia 'Eiki Sea. Ka ko e fakahoha'a 'a e motu'a ni he ko e peh ko 'e he laó he 'ikai ke hilifaki e laó ki ha fa'ahinga kae tuku ha fa'ahinga, 'oku 'ikai ke ne fakafaikehekehe'i fakakalasi fakas siale ... kapau 'oku 'ikai ke fakafua hia..... 'Oku tu'u 'at p faka'uhingá ia Sea.

'Eiki Tokoni Pal mia: Sea na'e 'osi fokotu'u atu 'anenai he kapau 'oku 'ikai ke, 'oku te'eki ai ke 'i ai ha *ruling* 'a e Feitu'u na ki he ... pea hang p ko e kole 'a e N pelé, pea tuku e fo'i *topic* ko iá ke toki 'omai ha *advice independent* ki he Feitu'u na ke mahino ai kae 'oua te tau to e l loa ai. Ko ia p Sea. M l .

Sea Le'ole'o K miti Kakato: M l 'Eiki Tokoni Pal mia.

Lord Fusitu'a: Kapau 'e toki 'ai mai ha fale'i fakalao ki he Feitu'u na kae tuku ke fakahoko e malangá ia.

Sea Le'ole'o K miti Kakato: M l 'Eiki N pele. Me'a mai Fakafofonga N pele Vava'u.

Lord Tu'i' fitu: Sea ko e ki'i faka'uhinga p 'a'aku ke mahino ange 'a e anga 'a e feme'a'akí he ko u lave'i hifo ko eni mo e me'a 'a e 'Eiki Minisit . 'E founa f f ke tonu ha me'a, 'aki 'ete ongo'í. 'Oku 'i f fakamaau totonú. 'E lava nai 'ete faka'uhinga'i 'a e laó 'i he'ete tuí, 'i he'ete ongo'í 'o tonu ai. P ko 'ete faka'uhinga'i e laó mei he me'a 'oku hiki ko e tefito'i lao, kae lava ke fakahoko ai 'a e tu'utu'uní. Ko e anga ia 'eku faka'uhinga 'a'aku. 'Oku 'i f me'a ko e konis nisi, 'oku m nava ai e laó, 'oku 'i ai e fakamaau totonú, *justice*. 'Oku 'i f ai 'a e 'uhinga tefito 'o e fakamaau he me'a ko e ma'a, 'ulungaanga. He ko e fo'i 'ulungaanga eni 'oku fai ko ia hono fakamaau'i ko eni, *virtue* . Ka 'i ai ha fo'i me'a kuo tau tui ko e mo'oni, he'etau 'ulungaanga, ko e fo'i 'ulungaanga ia. 'E lava ia ke tau lau 'e tautolu ko e fo'i 'ulungaanga ia 'e mali 'a e natulá mo e me'a 'oku 'ikai h maí. Kapau leva te tau hanga 'o faka'uhinga'i'aki 'a e laó he me'a 'ikai h maí, ko e ongo'i.

'E f f , hang ko e fa'a me'a 'a e 'Eiki Pal miá, ko f tama'imata 'o e *justice* 'i he ongo'í. 'Oku hang p ko e ngaahi me'a 'oku tau tui ki he ngaahi tohi ka tau hanga 'o faka'uhinga'i. Ko 'etau tui ki he folofolá he'etau 'ilo'i 'a e lea 'oku hiki ai 'a e fakamo'oni, 'o e tala fungani 'o e mo'oni 'a e tokotaha na'a ne pu'aki 'o 'ikai ko e ongo'i 'a e tokotaha na'a ne hanga 'o hiki 'a e mahu'inga 'o e mo'oni 'o e tokotaha ko iá ke tau hanga 'o faka'uhinga'i'aki 'a e mo'oni.

Kiate au 'e Sea, ko e me'a ko e interpretation, 'oku pau ma'u p ia ke lele 'a e konis nisi 'o e faka'uhinga 'i he tefito'i leá, 'uhinga 'o e lea p ko e *statement*, h e me'a he 'ikai ke fepaki ai ha fo'i kalama kae tonu 'a e 'uhinga'i 'o e laó. Ko 'ete *context*. Ko e 'uhinga e *context* ia ko 'ete ongo'i 'o fefakakau'aki mo ia. Ko hai kita mo e mo'oní he'ete peh 'oku tonu he'ete ongo'í.

‘Oku ‘i f ‘a e mahu’inga ‘o e mo’oni, *what is truth*. Ka ‘oku ‘ikai ko e faka’uhinga’i’aki ‘a e *realistically*, ‘a e faka’uhinga’i ‘a e fakakaukau ‘a e tangata he’ene *reasoning*, kae tuku e mo’oni, he ‘ikai tonu ‘a e fakakaukau ‘i loto he me’a ta’eh maí, ke te tala’aki he’ete ongo’í ko ha fo’i mo’oni ia.

Sea, kiate au, ka tau tuku ‘a e me’a ‘oku tohi’i he laó, kae fai’aki e faka’uhinga ‘a e tangatá, kiate au, ko e fo’i ‘uhinga fakam mani lahi talu mei he kamata e fa’unga e akó he filosofia ‘o Kalisí, na’a tau peh ko e me’a fua ‘a e tangatá, ‘i hono ‘ulungaanga fakaetangata fakaenatulá. Ko e fehu’í eni, ‘e lava nai ‘e he tangatá ke tau fangatua pea mo e natula ‘i tu’a ‘i he fakamaau ‘a e tangata ko e me’á ia?, Ta ‘oku ‘ikai ke mo’oni ia. Ko e me’a fua hono hokó eni. ‘E tonuhia ma’up m lohí, ‘o ‘ikai to e fehu’ia. ‘E ‘i f ‘a e fakamaau totonú mo e ongo’í, ‘e tonu ai ‘a e fakamaau’akie ongo’í ‘a e tonuhiá, ‘e tonuhia ma’u p ‘a e m lohí, *might is right, man is the measure of everything*. ‘Osi siofi fakal sika eni. ‘Oku ‘i ai mo hono ngaahi *fallacy logical proposition* ke tau hanga ‘o *draw e true* mei loto, ‘e makatu’unga p *false* mei ha me’a ‘oku *true* ka ‘e *false* p *false* ‘i he me’a ‘oku hala. Ko e fakamaau totonú, he ‘ikai fio ‘a e mo’oni pea mo e *human nature* he ‘uhinga ‘o e ongo’í. ‘I ai e lea ‘a e tangata Falanis , tangata ko *Rene Descartes...cogito ergo sum, I think therefore I am*. Ko e fo’i *I am* ko iá, ko au, he’eku ‘ilo’í, ‘oku ‘i ai ai ha mo’oni, *think*. Ka fakah e *feel* ai, *I feel...*

<001>

Taimi: 1440-1450

Lord Tu’i’ fitu: *due therefore I am*, tonu nai p ‘oku hala ‘a e fo’i *proposition?* Sea, ko e mo’oni ‘oku ‘i he mo’oni p ia. Ka ko e mo’oni he ‘ikai tu’u ma’u ha mo’oni ‘i he m mani ... Ka ko e fakamaau totonu ‘e kei nofo pe ia ‘i he me’a ‘oku tau tui ‘oku tau tohi’i pea nofo kotoa ai ‘a e *wealth*, ‘a e *habitat* ha fonua ko e fo’i ‘ulung anga ia ke hoko ko ha fo’i ‘ulung anga ma’a ke ofiofi he ‘oku ‘ikai ko ha ‘Otua kitautolu ke tau fakamaau’i ‘aki ‘etau ongo’i. Ko ia p Sea e ki’i fakahoha’a. M l .

Penisimani Fifita: Sea ...

Sea Le’ole’o K miti Kakato: M l N pele.

Penisimani Fifita: Sea ...

Sea Le’ole’o K miti Kakato: ‘E, Lelena k taki, ‘ai ke ki’i faka’osi mai ai leva ‘a, Hou’eiki N pele Niua kae toki hoko mai.

Tui monuka kupu 4 Konisit tone

Lord Fusitu’a: M l Sea. Sea ‘i he tui ‘a e motu’a ni ‘oku ‘ikai ke toe veiveiua ‘oku, ‘oku monuka ai e Konisit tone Kupu (4) kae tuku’i ki tafa’aki ‘o hang ko e fakap ‘a e Tokoni Pal mia, ka te u fakah atu ‘Eiki Sea. ‘Oku nasinasi mai ‘a e kau Loea ‘a Tonga ni ki he Lao Fakatonutonu ko eni. ‘Oku mea’i ‘e he Fika 15. ‘Oku nau sio mai ‘a e kau Loea Taukapo ko e founa eni ia ke faka’ilo ‘aki e Pule’anga ‘a e to’o, to’o e totonu ko ‘a e kakai ‘o e fonua. To’o e totonu ki he fakamaau’i mei he toe ope atu he veiveiua *beyond unreasonable doubt*, to’o mo

‘enau totonu ki he, faka-Konisit tone ke tatau kotoa e loea. Ko mautolu kau loea e fonua ‘oku mau nasinasi mai ki ai ‘e ma’u ‘emau vahe ‘a mautolu mei he ‘ hopo ko ia. Pea ‘e totongi ia ‘e he Pule’anga ‘oku ‘ikai ko e Pule’anga ia ko e si’i kakai e fonua te nau fua ‘a e me’a ko eni ‘Eiki Sea, he ko e ‘uhinga ia ‘oku ou kole atu ai ki he, ki he Minisit mo ‘ene Potung ue, nau fakakaukau’i fakalelei pea fakafoki atu ‘a e lao ko eni pea nau toe ki’i tokanga. ‘Oku hang ko ‘eku lave ko ‘anenai, ko e, ko e Lao Fakatonutonu ko ‘e taha na’e fakah mai ‘aki eni, ‘oku ne hanga ‘o to’o e palovaiso ko ‘i he Lao ki he Ngaahi Hia. Ko e tu’u ko e Lao Fakatonutonu ki he Fakamo’oni ‘oku peh , ‘e ‘ikai fie ma’u ha kaung fakamo’oni ‘o ha fakamo’oni ‘o ha mamahi ke fakahalaia’i ‘aki ‘a e faka’iloa. Ko e tu’u ko 126 mo e 127 ‘a e Lao ki he Ngaahi Hia, ko e moa ‘uli’i ‘a e kau fefine ‘aki ‘a e fakamana’i p mo e moa ‘uli’i ‘a e kau fefine. ‘Oku ‘i ai ‘a e palovaiso he l ua e ongo kupu’i lao ko ia ka ‘e ‘ikai mo’ua ha taha koe’uh ko e kupu ni ‘i he fakamo’oni ‘a ha taha, tokotaha p kae ‘oua ‘oku poupou ki he tokotaha ko ia ‘aki ha fakamo’oni mamafa kehe ‘oku kau ki he faka’iloa. ‘Oku hang ia ko ‘eku fakatokanga ‘anenai, ko e ‘uhinga na’e fakavave’i mai e Lao Fakatonutonu ko eni he Tu’apulelulu, he ko e ngaahi ‘uhinga ko eni, na’e ta’omia ‘o ‘ikai ke nau lau e lao ‘o mahino ‘oku fehangahangai mo e Lao ki he Ngaahi Hia p na’e ‘ikai ke nau mahino’i e lao. Ko e kotoa ‘a e ngaahi ‘uhinga ko ‘oku fakaloloma ia ki he motu’a ni ‘Eiki Sea. Na’e ‘i ai e fehu’i ‘a e Sea he uike kuo ‘osi ‘a e mai ‘a e tu’utu’uni na’e fuhifuhi peesi ‘a hono fakatonutonu pea fakafoki ki he Pule’anga. ‘A ia ne fehu’i ‘o peh , ko e lao ‘oku ‘alu mei he Potung ue ki he Potung ue Lao ki he K miti Lao e Pule’anga ki he Kapineti pea toki ha’u ki he Fale ni, toe ki’i tokanga ange mu’a ki ho’omou fatongia. Ko e ‘eke ‘a e ‘Eiki Sea na’e peh , ko e h ko ho’omou ng ue, ‘ va’a ko eni ‘a e Pule’anga ‘oku fai?

‘Eiki Minisit Lao: Fakatonutonu.

Lord Fusitu’a: Kapau ko hono ‘atunga’ ‘Eiki Sea ko e h ha’atau falala ki he tefito’i fakakaukau ...

Sea Le’ole’o K miti Kakato: Ki’i fakatonutonu ena ‘Eiki N pele.

‘Eiki Minisit Lao: Ko ‘eku fakatonutonu me’a pango ia ko e teuteu mai ‘e he tamaiki, fo’i ‘ulu h fanga he fakatapu ki he Hou’eiki, ‘e fiha na’e mole hono taimi. Na’e ‘ikai ko ha me’a eni ke, ko e toki teuteu p ‘aneuhu pea fakah mai, nofo , ko e fu’u me’a k toa ko eni nau hanga teuteu pea ‘omai, ‘oku ‘ikai ko e faifai noa’ia, ka ko e ‘ proviso ‘e hoko atu ai. Ko e me’a pe ia ‘oku tau lolotonga fai ‘i Fale Alea ni. Kuo tau *review* e lao, pea ‘oku pau leva ke ‘i ai e *consequential, amendment* e ‘ lao, ko eni ko e n molo pe ia. ‘Oku ‘ikai ko e fakavavevave’i mai eni tupu ‘i ha ta’etokanga. ‘Ikai, ko e n molo pe ia ‘etau ng ue, he ‘ikai ke mu’omu’a e saliate he hoosi. Ko e hoosi eni ‘oku tau lele ai h fanga he fakatapu ...

Sea Le’ole’o K miti Kakato: Mo’oni ‘aupito e fakatonutonu.

Lord Fusitu’a: K taki ...

Sea Le’ole’o K miti Kakato: Me’a mai ‘Eiki N pele.

Fokotu’u fakafoki Lao Fakamo’oni Hia ke fakalelei’i

Lord Fusitu'a: M l 'Eiki Sea, 'oku ou fakam l ki he fakatonutonu ka 'oku ne toe pou pou'i mai p 'e ia 'eku poini 'a'aku 'Eiki Sea 'a e fehalaaki ko 'enau ng ue, 'a ia 'oku 'oatu 'a e fakam l lahi ki ai. Ko ia ai 'Eiki Sea ko hono aofangatuku 'oku ou kole ki he Pule'anga, fakamolemole p 'Eiki Minisit , fakafoki atu toe fakakaukau lelei ange ki he lao ko eni 'oku 'ikai ke tui e motu'a ni 'oku fakapotopoto ke lelei ki he fakalukufua 'i he lolotonga ni fakatatau ki he ngaahi totonu 'oku ne alasi e tangata'ifonua Tonga. M l 'Eiki Sea.

Sea Le'ole'o K miti Kakato: Hou'eiki N pele, me'a mai Tongatapu 9.

Penisimani Fifita: Tapu mo e 'Eiki Sea 'o e K miti Kakato. Tapu ki he 'Eiki Pal mia kae 'uma' e Hou'eiki Minisit . Tapu ki he Hou'eiki Fakafofonga 'o e kau N pele peh ki he Hou'eiki Fakafofonga 'o e Kakai. 'E Sea, 'oku ou pou pou ki he kupu ko eni. Ko e Konisit tone Kupu 4, kei tu'u p ia. 'Oku ng ue p ia he kupu ko eni, 'i he fakatonutonu ko eni. Ko e fakamaau totonu 'oku ng ue p ia 'i he kupu'i lao ko eni. Ko e 'uhinga e kupu'i lao ko eni ko e ngaahi faingata'a 'oku fa'a fekuki mo e kau fakamaau 'o hang ko e me'a ko eni 'a e Minisit Lao, *one to one*. Ko e faka'iloa p pea mo e mamahi. Ka u fai atu e talanoa ko eni. 'I ai e fu'u hia, Hu'atolitolu, maheni 'aupito ia mo e lao. Pea ko e hia ko ia, ko e fu'u hia ko ia 'oku makatu'unga 'i he kupu ua. Pea fai e pau'u ki he ki'i ta'ahine, pea tu'utu'uni leva 'a e Komisiona Polisi, tu'u laine e kau p pula. Pea tu'u laine mai ko e kau p pula, ha'u e ki'i ta'ahine ke tuhu'i pe ko hai ia. Kuikui e fo'i mata ia e hia ko eni. Sea, ha'u e ki'i ta'ahine, ko ko e siana , ka ko e me'a p he 'oku fo'i mata taha p ia. Ko e siana na'e mata ua, peh atu e, 'a e Komisiona, sio lelei. Pea sio lelei ko e me'a, talaange 'e he ta'ahine, ko , siana na'a ne fai mai 'a e hia ka au. 'Oku 'uhinga 'a e keisi ko eni ki ha ngaahi me'a peh , 'oku fie ma'u foki 'e he lao ia mo e hang ko e kau tangata ko 'oku nau fie ma'u 'e nautolu ke 'i ai e fakamo'oni 'e taha p ua. Ko e mamahi eni. Ko e keisi 'oku taha, *one to one*. Ko e mamahi p pea mo e faka'iloa 'o hang ko e fakamatala ko eni 'oku ou fakamatala ki ai.

Ko e peesi ua, ko e Kupu 118 ki he Kupu 137 'a ia 'oku fel ve'i ia h fanga he tala fakatapu mo e hia fakalielia. Ko e ngaahi hia pehe ni, manatu'i ko e hia he 'ikai ke 'alu ia 'o taki ha taha ke ha'u 'o sio ki he'ene hia, 'i he fa'ahinga hia 'o e keisi ko eni. 'E 'alu ia tokotaha p ke 'oua na'a toe sio ki ai ha taha 'e 'alu ia 'o fakamo'oni, pea 'oku 'uhinga peh 'a e kupu'i lao ko eni. Ko 'etau moto . Ko e 'Otua mo Tonga ko hoku Tofi'a. Ko e Fakamaau'anga, ko e 'alu atu ko 'a e kau fakamo'oni 'oku 'omi 'e he fakamaau e fu'u Tohitapu, ko au Sione F nau, te u lea he mo'oni mo e totonu, 'uma ki he Folofola. Te'eki ai 'angataha ke 'i ai ha me'a 'e hoko he Fakamaau'anga pea fakatonuhia'i 'o hao, 'e 'alu ai p 'o hao. Mea'i p ia 'e kimoutolu Hou'eiki. Ko koe 'oku ke ha'u 'o fakamo'oni loi he lao, holomui atu e fu'u loli moloki atu 'a hai. Lele atu e fu'u me'alele fakapo'uli, tau 'ia hai. Ko 'etau moto Sea. Kapau 'e 'i ai ha taha 'e 'alu 'o fakamo'oni loi 'i he Fakamaau'anga, tau 'osi 'ilo p 'e tautolu e ' fakamo'oni. Tu'o fiha eni e ' keisi kuo tau 'ilo pea tau, pea tau fanongo ki ai. Ko e h , ko 'ene fakamo'oni loi. Pea h , vela hono fale. Pekia ia 'e toko fiha. Ko e, ko e lao ko eni 'oku ne 'omi 'e ia, 'oku 'ikai ke hoko ma'u p , ka 'oku t taitaha pea ko 'ene t taitaha ko ia ko e keisi Sea hang ko 'eku fakahoha'a, he 'ikai ke 'alu e hia ia 'o fai e keisi ko eni pea ne toe taki ha taha te ne toe 'ilo. Ko hono lelei taha mo 'ene fakapotopoto taha ke 'oua 'e 'ilo 'e ha taha. Pea ko e t tu'o fiha e ngaahi keisi 'i he Fakamaau'anga 'oku faingata'a'ia ai e kau, 'a e fakamaau ia ke nau hanga 'o 'ai 'a e Kupu (4) 'o e Konisit tone. Faingata'a'ia ai 'a e kau Fakamaau ia ke nau 'ai e fakamaau totonu. Pea nau 'omi leva, Hou'eiki Fale Alea, mou 'ofa mai 'o tokoni mai ki he fakalelei'i 'o e Kupu (4) 'o e

Konisit tone pea mo hono fakahoko e fakamaau totonu. Ko e, ko e lao, ko e lao ko e me'a mo'ui. Pea 'oku 'i ai hono konis nisi. Ko e konis nisi eni 'oku talamai, Hou'eiki, 'omi mu'a e lao ko eni he koe'uh 'e hao e kau tama ia ko , kae 'omi ia ke fai 'aki e fakapotopoto ko mo e taukei 'a e fakamaau 'i he'ene fakamaau'i e keisi. Pea hang ko ko 'eku lave Sea, te'eki ai tu'o taha ha taha 'e 'alu 'o loi he Fakamaau'anga 'e 'alu'alu lelei ai p , hala'at , 'osi e keisi, hoko e me'a, ko e h , 'alu 'o ...

<009>

Taimi: 1450-1500

Penisimani Fifita: e Fakamaau'angá. Ko ia 'oku ou poupu ki he fa'u ko eni e laó pea mo hono fakatonutonu koe'uhí ka tau ngaue. M 1 Sea.

Sea Le'ole'o K miti Kakato: M 1 Tongatapu 9. Me'a mai 'Eiki Pal mia.

Taukave Pule'anga 'ikai fakavave'i hono fakahu mai Lao Fakaangaanga fika 4/2016

'Eiki Pal mia: Tapu atu mo e Feitu'u na 'Eiki Sea kae 'uma' e Hou'eiki. Kuo u kole p ki he 'Eiki N pele mei Niuá, 'oua te ne peh na'a mau fakatovave'i mai e lao ko eni he 'oku ai e 'uhinga 'oku toitoi. Hang kiate au 'oku 'uhinga peh . Kuo u kole fakamolemole atu na'e 'ikai p ke mau fakatovave'i, hei'ilo kapau 'oku peh e me'a ko

Lord Fusitu'a: 'Ikai ko e tokoni atu p 'Eiki Pal mia, 'oku 'ikai ko e Lao Fakatonutonu ko ke Fakamo'oni, ko e ki'i lao ko 'e taha fakatonutonu ki he lao ki he ngaahi ... na'e toki fakavave'i maí, koe'uhí he 'oku fehangahangai e laó ki he ngaahi hia lolotonga mo e Lao Fakatonutonu ko ena 'oku mou fokotu'u maí. Na'e toki 'omai ke fakatonuhia'i 'aki .

'Eiki Pal mia: 'O ko e, tatau p mo ia he. Kapau 'oku, na'e ai ha 'uhinga peh e Hou'eiki Kapineti ko eni kuo u kole fakamolemole atu, na'e 'ikai ke ai ha'aku ... ke lave'i he motu'a ni 'oku ai ha fa'ahinga me'a peh , ko e 'omai ha fo'i lao ko e 'uhinga 'oku na tu'u fehangahangai mo ha lao. Fakamolemole atu, me'a pango kapau 'oku ai ha me'a peh , kuo u tui 'oku 'ikai ke fai peh kau Minisit ko eni. Ka ko e , kuo u fie lave ki he me'a ko eni he 'oku 'ikai ha taha 'e ta'etui ki he Kupu 4, kuo u kole fakamolemole atu. 'Ikai ke mau loto mautolu ke uesia. Tui e t pile ko eni pea 'oku ou tui ko e me'a kotoa p kuo pau ke fakamo'oni'i *beyond reasonable*, tau 'ilo'i k toa e me'a ko ia, tangata hopo au, pea 'oku mahino kiate au e me'a ko ia. 'Ikai ke mau loto mautolu ke uesia 'a e laó, ka ko e 'uhinga 'etau lave ki he me'a ko eni koe'uhí ko e pelepelengesi 'a e ... he'ikai ke peh ke 'omai e

Lord Fusitu'a: M 1 , mo'oni e Feitu'u na, koe ki'i tokoni atu p . Ko e 'uhinga ia 'oku fai ai e hoha'a he 'oku hanga he fakatonutonu ko eni 'o to'o e *beyond reasonable doubt* ki he hia ko eni.

Tokanga ki he tu'unga pelepelengesi mo e natula e hopo

‘Eiki Pal mia: Ko ia, mahino. Ka ‘oku hang ko e, ‘oku fakatu‘ut maki e me‘a ko ení koe‘uhí hang ko e lea ko na‘a ku fai ‘anenai ko e pelepelengesi. Tau peh , ko e *one to one*, tangata, ‘ikai ke toe ai ha taha ‘i m mani te ne to e ‘ilo, ‘ikai ke to e ai ha taha te ne to e ‘ilo‘i, pea na mai ‘o tau‘aki fakakikihi. Fakakikihi, ‘oku ‘ikai ke ai ha fakamo‘oni ia, ko naua tokoua p . Mou talamai ang p ko e to e h ha fakamo‘oni ke *beyond reasonable doubt*. Ko ‘ene ‘osí ia. Ko ‘eku fehu‘i atú,

S miu Vaipulu: Sea, ko e ki‘i tokoni atu p ki he ‘Eiki Pal miá. Ko e hopo ia ko ena ‘oku lave ki ai e ‘Eiki Pal miá he 2006. *One on one*, ka na‘e hanga leva ‘e he Fakamaaú, Tu‘i Fakamaau Lahi ‘a e ‘aho ko iá, sivi‘aki ‘a e *credibility* ‘o e ongo fakamo‘oní. He‘ena tautau tokotahá. Pea ne tali leva ‘e ia ‘a e fakamo‘oni ko ‘a e faka‘iloá, kae ‘ikai ke ne tali e fakamo‘oni ko ‘a e

‘Eiki Pal mia: Ko e me‘a tatau ‘oku ‘uhinga ki aí, ‘a eni ‘oku ke peh na‘e hala ‘eku fakakaukaú p na‘e tonu?

S miu Vaipulu: Ko ‘eku tuí ko e fatongia ia e Fakamaaú ka ‘oku tau feinga‘i ‘e tautolu eni ia ke to‘o ‘a e to e me‘a ia ko kae tau‘at ina ‘aupito p ha fa‘ahinga fakamo‘oni. Ko e taimi ko na‘e ‘ikai ke ma‘u ai e fakamo‘oni ko ‘oku fie ma‘ú pea na‘e fai ‘aki p ‘a e fakafuofua ko ‘a e Fakamaaú.

‘Eiki Pal mia: Ko ia ‘oku ou ‘uhinga atu he me‘a tatau. Taimi ko ‘oku ‘ikai ke toe ai ha me‘á, ke *beyond reasonable doubt* ‘uhingá, tautau toko 2, taimi ia ‘oku faing ta‘a‘ia ai e Fakamaaú. Pea ‘oku ou kolé he fo‘i faingata‘a‘ia ko iá. ‘Oku ‘ikai ke ‘uhingá ke peh kuo ta‘e‘aonga e Kupu 4 ia, kole fakamolemole atu ‘oku ‘ikai ke u tui ki ai e t pile ko ení.

Lord Fusitu‘a: Fakam l atu ki he tokoni ‘a e Pal miá, ka ‘oku hang kiate au ko hono fatongiá p ia. Tuku p hono fatongiá p ‘o‘ona ki ai ke ne fai e sivi ko iá, kae ‘oua ‘e tuhu‘i atu he laó ke to‘o ‘a e *reasonable doubt*. M l ‘Eiki Pal mia.

‘Eiki Tokoni Pal mia: Ka u ki‘i tokoni p . ‘Oku ‘ikai ke hanga he fo‘i liliu ko ení Sea ‘o to‘o ‘a e *reasonable doubt*. Ko e me‘a ia ke te hanga he me‘á ia ‘o fakamaau‘i p ‘oku ai ha *beyond reasonable doubt*. Ko e fo‘i fakahoko fatongia eni ia ‘a eni ‘oku tau lau ko eni ko ki he *amendment* ko ení ka ‘oku ‘ikai ke ai ha taimi ai ‘e peh ai e Pule‘angá ‘oku mau feinga ai ke to‘o ‘a e *beyond reasonable doubt*.

Lord Fusitu‘a: Fakam l atu ki he Tokoni Pal miá , ko hono pangó p he ko e to‘o ko ha to e fakamo‘oni paú ‘oku ne hanga ‘e ia ‘o *impact* ‘a e *beyond reasonable doubt*. ‘Oku ‘ikai ke toe fie ma‘u ha fakamo‘oni pau ta‘etoeveiveiua ia ‘Eiki Sea.

‘Eiki Minisit Lao: M l Sea, pea fakam l atu ki he Hou‘eikí. ‘Oku ou nofó ‘o fakakaukau‘í p ‘e mahino f f nai? Ko e ‘u faka ... ko e ‘u tu‘utu‘uni Fakamaau‘angá eni. Ko e kolé p , tu‘u mu‘a ‘etau laó, he ko e tu‘utu‘uni eni ia ‘a e fakamaau‘angá. Ko e kolé p ia. ‘Ikai ke to e ai ha me‘a ia h ‘e toe ha‘u e Fakamaau

Lord Tu‘i‘ fitu: ‘Eiki Sea ke u ki‘i tokoni atu p ki he ‘Eiki Minisit .

Sea Le'ole'o K miti Kakato: Me'a mai Fakafofonga.

Lord Tu'i' fitu: 'Oku 'ikai ke u 'alu au ki he me'a ko 'oku fai ai e fakafekiki, ka ko 'eku tokoní p 'a'aku, tukuange p mu'a e 'ulungaanga 'o e tu'utu'uni ho Falé ke Fale Alea, kae 'oua 'e fakangatangata e 'ataakai ho Falé. Fai p t langá mo e feme'a'akí 'e toki fakafaikehekehe'i p he p lotí ko e tu'utu'uni fakam 'opo'opo ai p 'e tu'a. M 1 .

'Eiki Minisit Lao: Fakafofonga N pele, ka 'oku hang ko 'eku laú na'a ku lau atu kia moutolu e 'u hopó mo e 'u tu'utu'uní, kapau 'oku ... he 'ikai ke tau hanga ... 'e kei hoko atu p ia. Ko e kolé mai p eni ia. Ko e kole eni 'a e pule'angá. Ko hono 'aí p 'ona ko hono *codified*

'Eiki Pal mia: Te u ki'i tokoni atu, kuo u tui ko e fakapotopoto tahá, taimi ko 'oku 'alu ai ko me'á 'o *one to one*, talaange, mo ki 'api 'o m l l , 'ikai ke u toe lava au 'o fai ha'aku tu'utu'uni he 'oku 'ikai ke to e ai ha fakamo'oni ia. 'Ikaiki ke u to e lava au 'o hoko atu, mo 'o lotu pea mo failelei.

'Eiki Minisit Lao: ...(kovi e ongo)... na'e hao ia. Mou fakatokanga'i Hou'eiki, na'e hao ia. Tangutu e Fakamaaú, 'ikai ke lava he'ene sió, 'ikai ke lava ke ne fakapapau'i *beyond reasonable doubt*. Ko e ki'i ta'u 9 eni, ka na'e 'ikai, ko hono 'uhingá p na'e 'ikai ke lava he 'e Pule'angá ke toki 'omai ia ke toki he Fakamaaú 'o faka'osi. Na'e t nounou e Fakamaaú, peh na'e ai e ki'i me'a fait , t nounou ko iá, 'ikai ke lava, peh he Fakamaaú he 'ikai ke faifai angé pea ne fai 'ene tu'utu'uní 'o fakatefito ki ha'ane faka ...(kovi e ongo)..., ha'ane fakakaukau p 'ana ki he me'a na'e hokó. Na'e 'ikai ke lava he pule'angá. Na'e hao e hopó. Ka ko 'ene kole mai p , ko e sió p eni ia ke lava p , ka 'oku 'osi ... 'a eni 'oku, ko e 'u keisi eni ia, ko e kole p 'a e Pule'angá ia, *codify* 'a tu'a he laó. 'Ikaiki ke ai ha, 'ikai ha me'a ia 'e maumau ai. Kai ke maumau ai 'a e totonu 'a e faka'iloá. 'Ange ki ai 'ene 'aho kotoa p he Fakamaaú'angá *defend*, 'ene keisí ki he lelei taha. 'Alu 'o 'omai 'ene loea, hala ke to'o ha tau'at ina ha'a taha. 'Alu ia fai ki he 'ene lelei tahá. Ko e kolé p eni ia ko e *codify* p 'o e ki'i lao ko ení ke tu'u he'etau laó, pea ko 'ene 'osí ia. Pea 'oku ou fakam l atu, faifai angé kuo mou tali lelei, fokotu'u atu ai p Sea.

Fokotu'u ke fakafoki Lao Fakamo'oni ki he Pule'anga

Lord Fusitu'a: Fakam l atu 'Eiki Sea ki he fakama'ala'ala 'a e Pal miá kuo ne 'osi fakamahino mai 'oku pou pou e Pule'angá ki he Kupu 4 e Konisit toné, 'oku pou pou ke 'oua 'e to'o e *reasonable doubt*, pea 'oku pou pou ke fai p 'e he Fakamaaú'angá hono fatongiá, 'oku pou pou ke 'oua 'e alasi 'a e totonu faka-Konisit toné e kakai Tongá, pea ko eni kuo 'osi fakamahino mai 'oku ne fakatokanga ki he kau fa'u lao e Pule'angá ke nau to e tokanga ange ke 'oua 'e to e fakavave'i mai ha me'a ke fakatonuhia'i'aki ha me'a. 'A ia 'oku mahino 'oku pou pou mai e Pal miá ki he motu'a ni ko ia 'oku ou to e fokotu'u atu, fakafoki e lao ko ení ki he Minisit Laó, 'oku 'ikai ke to e fakapotopoto ke to e fai ha fakalavelave. M 1 .

Sea Le'ole'o K miti Kakato: M l 'Eiki N pele. Me'a mai Fakafofonga N pele Fika 1 'o Tongatapu.

Fokotu'u ke 'ai ha Fakamaau'anga makehe ma'a e f nau

Lord Vaea: M l Sea pea 'oku fakam l atu p he feme'a'aki fekau'aki pea mo e laó pea mo e 'uhinga ko eni ko 'oku fai e feme'a'aki ko ki aí. Ka 'oku tautautefito eni Sea 'i he f nau iiki 'oku 'i he Fakamaau'angá, pea mo e taimi ko ia 'oku fai ai hono hopo'i ko 'o nautolú, 'oku makatu'unga ai 'eku tu'u hake 'akú Sea. Ko e ngaahi hia ko eni 'oku fai ki ai e feme'a'akí 'e lava p ke fakalelei'i e tafa'aki ko ení Sea, kapau na'e to e lava ke ai hano Fakamaau'anga kehe p ia 'o e f nau iiki. Pea na'e, he ko e 'uhingá ko e tefito'i fatongia ko eni 'o e Fakamaau Lahí ia 'oku meimei 'i he f nau pea mo e kakai ko ia 'oku lahi ange honau ta'ú he ta'u 18. Ko e fo'i me'a ko ení, 'oku lahi 'aupito 'ene vakai hifo ki he fanga ki'i ta'u iiki, he 'oku ai e tui Sea, 'oku lahi 'aupito 'a 'ene hoko 'a e palopalema ko ení he fonuá pea 'oku ai e tokanga lahi, h me'a 'oku 'ikai ke 'ai ai ha'atau ki'i Fakamaau'anga ma'a e f nau to'utupú.

Lord Fusitu'a: Ko e ki'i tokoni p ki he 'Eiki N pele p te ne tali 'Eiki Sea. K taki kuo u tui ko e 'uhinga 'oku fakamalanga peh ai 'a e N pelé, he na'e faka'uhinga p *categorise* 'e he Minisit Laó he uike kuo 'osí, ko e lao ko ení 'oku ne malu'i e longa'i f nau. Ka 'oku hala 'a e fo'i faka'uhinga p *categorise* ia ko ení. Ko e lao ko ení 'e lau p h fanga he fakatapu

<003>

Taimi 1500-1505

Lord Fusitu'a: ... h fanga 'i he Fakatapu, mei he kau toulekeleka, kau fine'eiki, kakai fefine 'osi mali, finemui ki he longa'i f nau, *apply* ia kiate kinautolu kotoa, ko hono faka'uhinga'i p *categorise* lao ko eni, ko hono malu'i longa'i f nau 'oku hala ia 'Eiki Sea. *It applies* ki he tokotaha kotoa.

Lord Vaea: Ko ia Sea 'oku fai ai 'a e tokangá ko hono 'uhingá ko e pelepelengesi ko ia pea mo e ngaahi ng ue ia 'oku kehekehe 'aupito. Pea kuo l mai foki 'e he Pule'angá 'a e fakakaukau ke fai 'aki tatau p ki he tokotaha kotoa, k 'oku ou peh ko e h hono 'uhinga 'oku 'ikai ke lau ai ke fai hano fakakaukau'i 'e he Pule'angá ha fakamaau kehe. Pea 'omai ki ai mo e ngaahi ng ue pea mo e kakai 'oku nau p te'i he me'a ko eni 'oku nau ng ue ki ai kae 'oua 'e fai 'a e hopo ko eni ke 'at ki tu'a. Pea ko 'eku lave atu p ki ai ko hono 'uhingá 'oku fai 'a e fo'i fakakaukau ia 'o e laó pea mo hono tukup ko ia ke fai tu'utu'uni 'a e Tu'i Fakamaau. K ko e kakai ia 'oku nau p te'i ko 'i he tafa'aki ko eni Sea 'oku nau ng ue p nautolu ia he Fakamaau'anga ko ia 'o e f nau iiki. Pea 'oku 'i ai 'a e Tu'i Fakamaau ia p ko e Fakamaau Polisi ko 'ene fo'i taafataha 'ata'at p 'ana fekau'aki mo e ngaahi ' hia ko eni.

Pea 'i he'ene peh Sea 'e lava ke solova ai 'a e fakakaukau ko eni kae 'oua 'e uesia ai 'a e tu'unga ko ko 'o e faka'amu ko ia 'o e lao fakalukufua Sea, pea 'oku ...

Sea Le'ole'o 'o e K miti Kakato: 'Eiki N pele kole atu p ke toki hoko atu 'anai ho'o me'a, m lie 'aupito ho'o me'a mai. Hou'eiki ...

(M l l miniti 'e 15 e Fale)

Taimi: 1515-1530

S tini Le'o : Me'a mai e 'Eiki Sea e K miti Kakató. (Semisi K. L. Sika).

Sea K miti Kakato : 'Eiki Pal mia, me'a mai. 'Eiki Pal mia, 'io, me'a mai e Fakafofonga Fika I 'o Tongatapu, Kau N pele.

Tokanga ke 'i ai ha Fakamaau'anga ma'a e longa'i f nau

Lord Vaea : M l 'aupito Sea. Ko e hoko atu p , Sea, 'a e tu'unga ko na'e fai ai 'a e fakama'ala'ala ko 'anenai fekau'aki mo e kupu'i Lao ko ení, pea mo e fatongia ko 'o e Fakamaau, kae 'uma' foki 'a e Fakamaau'angá, pea peh ki he t 'a e fakamamafá ki he f nau iiki hifo honau ta'u 'i he ta'u 18. Pea 'oku fa'a anga maheni, Sea, 'a e kau Fakamaau ko ení, pe ko e Fakamaau'anga ko ení, ko 'enau tefito'i fatongia ia ko 'enau nofo p 'anautolu ki hono fakamaau'i 'a e f nau si'i hifo honau ta'u 'i he ta'u 18. Ko hono 'uhingá, ko e 'uluakí, te'eki ai ke nau a'u ki he ta'u filí. Ua, ko 'enau mo'uí, ka hili 'enau a'usia honau ta'u 18, 'e lava ke uesia kapau 'e hilifaki 'a e tautea fakatatau kia kinautolu, hulu ange honau ta'u 'i he ta'u 18. Pea 'i he'ene peh , ko e fakamaau ko ia 'oku fie ma'u ke fakahoko kia kinautolú, 'e kehe ia, Sea. 'E kehe ia meia kinautolu ko ia 'oku 'i ai ko e Fakamaau Lahí, kae 'uma'á foki 'a e tautea 'oku fakahoko kia kinautolu.

Ko e 'aho ni foki 'oku fai e feme'a'aki fekau'aki pea mo e fatongia ko ia 'o e Fakamaau, pea mo ha ngaahi tala tu'utu'uni 'a e Fakamaau fekau'aki pea mo e hia ko iá, kae tautautefito, Sea, h fanga he ngaahi fakatapu, ngaahi hia fakalielia. Pea 'i he'ene peh , 'oku 'i ai leva 'a e feitu'u fakapotopoto 'e lava 'o 'ave ki ai, pea mo e Fakamaau, ko hono tefito'i fatongia ia, ko e f nau iiki ko eni, si'i hifo honau ta'u he ta'u 18. Pea 'oku 'i ai 'a e faka'amu, Sea, kapau 'e lava 'i he Pule'angá ke fai ha'anau teuteu pe fai ha'anau fakakaukau. 'Omai 'a e Fakamaau ko ia ki he f nau, ko e 'uhingá ke tanumaki 'aki 'a e ngaahi fatongia 'oku fai 'a e fek hiaki ko ia 'i he 'aho ni, pea mo 'ene uesia ko ia 'a e tu'unga ko 'o e Konisit toné, pea mo e fili ko ia 'oku fai ki he ngaahi fakamatalá, kae'uma' foki 'a e Fakamaau'angá.

Sea, 'oku makatu'unga 'a e fakakaukau 'oku 'oatu 'e he motu'a ko ení, 'i he kaha'u ko ia 'o e Fakamaau, kae tautautefito ki he huluange 'a e maumaulao ko ia 'o e f nau iiki hifo 'i he ta'u 18. 'Ikai ke ngata p 'i he k , kae tautautefito ki he f nau 'oku p 'usi'i kinautolú. Pea 'i he'ene peh , 'oku fai ki ai e tokangá. 'Ikai ke ngata p 'i hano fakalelei'i, he ngaahi fakakaukau ko ení, ka 'oku 'i ai e fakahinohino mai, ke hiki 'a e taumu'á ke 'ai p he Fakamaau'anga mavahe ia, 'a e f nau si'i hifo honau ta'u he ta'u 18, kae'uma' foki he Fakamaau'anga 'oku nau nofo taha p kinautolu ke fai 'enau ng ue ki he kakai ko ení. Pea 'oku 'ikai ke u loto ke toe fakal loa, 'alot maki a natula, Sea. Ka 'oku 'i ai e tokanga lahi ki ai, ko e 'uhingá, ka fai angé 'oku liliu pe tali 'a e Lao ko ení, 'e kei uesia p 'a e f nau ia, pea peh kia kinautolu te nau h mai he Fakamaau'anga, si'i hifo honau ta'u he ta'u 18, kae tautautefito ki he ngaahi hia, h fanga he fakatapu, hia fakalielia.

Pea ko ia ai, 'oku fai e tokanga atu, kapau 'e fai ha faka'amu mo ha fakakaukau 'a e Pule'angá ke fai mo fokotu'u ha Fakamaau'anga ki he f nau, ke lava ke tokonia 'a e ngaahi feme'a'aki ko eni 'oku fai ki ai e tokangá 'i he 'aho ni, he kuo hulutu'u ange 'a e palopalema, kae 'uma' foki 'a e f nau si'i hifo honau ta'u he ta'u 18, 'i he tu'unga ko ia kuo pau ke feinga 'a e Fakamaau'anga. (1), Ke 'i ai ha'anau kaha'u. (2). ke 'oua na'a uesia honau l kootí, pea (3), f nau hako tupu ko 'oku si'i hifo honau ta'u he ta'u 18, 'oku uesia kinautolu 'i he ngaahi hia fakalieliá 'e lava ke pusiaki'i mai kinautolu ke nau toe hoko p ko ha tangata pe ko ha fefine lelei 'i he kaha'ú. M l 'aupito, Sea, e ma'u faingam lie. M l .

Sea K miti Kakato : M l . 'Eiki Minisit Lao.

Ng ue Pule'anga ki ha Fakamaau'anga f nau & mo tokangaekina mamahi

'Eiki Minisit Lao : Sea, ka u ki'i tali atu ai p au. Ke mea'i p 'e he Hou'eikí, 'oku fai e ng ue ia ki ai, ki he Fakamaau'anga 'a e tamaiki iikí. *Juvenile*, 'a ia ko e tali ia ki ho'o fehu'í. Fuoloa p e taimi ke fakahoko ai ia, ka 'oku lolotonga ng ue atu e Pule'angá ki ai. Ko e hia pea mo e *restorative justice*. Na'e fuoloa mai p 'a e feinga 'a e Pule'angá, mou hanga 'o manatu'i ko e sisitemi 'oku tau 'i ai, tautolu, ko e tautea p e hiá, kae tuku ai p e mamahí, 'ikai ke toe 'i ai ha ng ue ia ki ai. Ko e *restorative justice*, 'oku fakamamafa ia ke fakafoki e mamahí, ki he taimi na'e te'eki ai ke hoko ai e mamahí. Ko e me'a ia 'e ua 'oku fie fakahoko atu p ki he Hou'eikí, ko e Fakamaau'anga e kau leká, 'oku fai atu e ng ue ki ai, pea mo e totonu 'a e mamahí, 'oku 'ikai ko e tautea p 'oe hia, kae ta'etokanga'i 'a e mamahí, ko e *restorative justice*, ko e tokanga'i, 'oku fakamamafa ia ke fai ha ng ue ki he mamahí, ke toe foki ki he taimi na'e te'eki ai ke hoko ai e hiá ki aí. Pea ko e fie fakahoko p ke mea'i 'e he Hou'eikí, 'oku fai atu p e ng ue ki ai. M l .

Sea K miti Kakato : Fakafofonga N pele Ha'apai. Me'a mai.

Lord Tu'iha'angana : Tapu mo e Feitu'u na, Sea, pea fakatapu ki he Hou'eiki 'o e K miti Kakat . Sea, ko e ki'i fakahoha'a p . Kuo u fokoutua p 'o fakam 'opo'opo e feme'a'akí, he 'oku fakahoko e feme'a'aki 'a e kau mataotao he mala'e e Laó, pea peh ki he kau tangata 'oku maheni he toutou 'ahia e fale hopó, mo e ngaahi feme'a'akí. Pea 'oku ou tui p , Sea, 'o hang ko e fakam 'opo'opo 'a e motu'a ni, 'oku ki'i fihi p e ngaahi me'a ko eni fekau'aki pea mo e Laó. Ka ki he'eku mahino'í, Sea, 'a ia ka tau fokotu'utu'u peh , hang ko e feme'a'akí, 'oku 'i ai p 'a e mo'oni, hang ko 'etau anga atu ko ki he me'a ko 'oku me'a'akí. Ka tau ka fakat t , mei he longa'i f nau, tau peh 'o a'u ki he ta'u 12, hoko ki ai e ngaahi me'a pehe ni. 'E malava p ke tau, hang ko e fakamatala 'a e Minisit Laó, 'oku tonu p ia ke 'oange ki he Fakamaau ia. Ko e si'i fakamatala p ia 'a e ki'i leka ko ení, 'oku ou tui kuo 'osi mahino p ia ka 'oku kei fai 'i he loto ma'a, pea mo e ngaahi me'a totonu na'e hokó. Pea ka toe 'alu'alu hake p , Sea, 'o a'u ki he to'u hake, 20 tupu, mo e me'a peh . 'Oku ou tui, Sea, 'e malava p ke fie ma'u ha fakamo'oni faka-toket , ko e 'uhingá, 'oku ou kole fakamolemole, Sea, ka 'oku ou tui, ko 'etau feme'a'aki he me'a ko ení, 'oku fie ma'u ke tau ng ue'aki e ngaahi lea 'e mahinó, ki he natula e ...

<006>

Taimi: 1530-1540

Lord Tu'iha'angana: .. 'a e Lao ko ení 'a ia 'e tatau p mo e fale hopó, ka 'oku feinga p ke.. Ko e 'uhingá Sea 'e lava p foki, kapau 'e kei makatu'unga ai p 'i he fakamatala 'a e mamahí 'e lava ke hoko 'a e ngaahi me'a kehekehe ko eni. Ko e 'uhingá ta ko ko e fakasisina p ia pe ko e tuki'i, 'e lava p 'e base p e Fakamaaú ia 'e fakamatala ia na'e toe hoko atu 'o a'u ki he ngaahi tu'unga ko ení, tau fie ma'u leva ke fie ma'u ha fakamo'oni faka-toket ia. Mo e ngaahi fakamo'oni mei tu'a 'e ala tokoni, ke si'i taukapo'i 'a e faka'iloa. Ka ko e anga ia 'eku mahino'i 'a e Lao ko ení Sea 'oku na mo'oni fakatoul ua p 'a e ongo faha'i. He ka tau ka fua atu ki he si'i f nau iiki 'aupito tau peh ko e ..he ko e hisit lia 'o e fonua ni 'oku a'u ki he ta'u 5 hono p 'usi'í, 'o faai hake ki he ta'u 12, 13. 'Oku tau tui tautolu ia ko e si'i fakamatala p 'a e ki'i mamahi ia ko ení ia ke fai 'e he Fakamaaú ia ha'ane tu'utu'uni fakapotopoto ki ai. Ka ko e t hake ko eni ki he laine ko eni kuo nau p to'i he ngaahi fakamatalá 'e lava ke h mai 'a e ngaahi fakamatala kehekehe ia pea 'oku ou tui au Sea, 'e fie ma'u ha fakamo'oni ia ke tokoni, ko e 'uhingá na'a tautea'i tonuhia p kae fakahalai'a i p 'a e tonuhia. Hang p ko ia na'a ku lave ki aí, 'e lava ia 'o fakamatala'i ta ko ko e ki'i hae hifo p hono kofú (h fanga he fakatapu) kuo pau ke tau feinga Sea, ke mahino 'a e Lao ko eni. Pe koe h 'a e ngaahi fakamatala 'a e mamahí ia, na'e 'alu ia 'o a'u kihe tu'unga taupotu tahá, pea si'i halaia ai p 'a e motu'a ia ko .. Ko e anga p ia 'eku mahino'i 'a e feme'a'aki ko eni 'a e kau mataotao he Laó mo e me'á. 'Oku meimei tau fuatautau p 'a e ongo tafa'akí, 'a ia pe ko e h leva ha me'a. Pe ko e tamate'i 'aupito 'a e Laó, 'e mole ai 'a e totonu ia 'a e kau faka'iloa. Ka 'oku ou pou pou au ia ki ai ki he f nau iiki. P ko e tu'u p 'a e founa totonú ke 'oange ha faingam lie hang p na'a ku lave ki ai. Kai kehe ko e mahino'i p ia 'a e motu'a ni 'a e tu'unga 'o e taimi ni he feme'a'aki 'a e Hou'eiki. Ko 'eku feinga p ke 'omai ke 'ai ha ' fakat t mahino ange, ke toki fai mei ai ha fai tu'utu'uni 'a e Hou'eiki. M l Sea.

Sea K miti Kakato: M l . Me'a mai 'a e 'Eiki Pal mia. 'Eiki Pal mia!

'Eiki Pal mia: Sea, tapu atu ki he Feitu'u na kae 'uma' 'a e toenga 'o e Hou'eiki. Kole p Sea ke fakamamafa'i p 'a e poini ko ia na'a ku lave ki ai 'anenaí. Hang kiate au 'oku peh 'a e me'a ko ia 'a e Fakafofonga N pele mei Niuá, 'oku ne fakamamafa'i mai ki he motu'a ni 'o ne peh 'oku ou tui ange ki ai 'oku ou tali 'a 'eku fakakaukau Kupu 4 he Konisit tone. Sea, 'e tatau ai p pe kohai te ne me'a 'aki. Kapau 'e 'ikai ke 'i ai ha taha ia te ne lea'aki 'e kei tui p 'a e motu'a ni ia ki he Kupu 4 'o e T pile ko eni. Ko e poiní 'oku 'ikai ko e poiní ia. Ko e poiní na'e toutou 'ohake 'e he ngaahi T pilé, 'a ia na'a ku 'osi lave p ko ia ki ai 'anenaí. Ko e faingat 'ia 'a e Fakamaaú 'oku 'ikai ke faingat 'ia ia he ' Laó he ' case kehé, 'a e case kaiha'á mo e toenga 'o e ' case. Ko e faingat 'ia 'a e Fakamaaú 'oku faingata'a ia p ia he case fekau'aki p mo e me'a ko eni 'oku fai ai 'a e feme'a'aki, 'oku taha p . Pea koe'uhí, ko e mahu'inga ki he Fakamaaú kuo a'u ki he tu'unga 'oku 'ikai ke te toe 'ilo'i pea 'oku 'ikai ke te toe mea'i ko e h 'a e me'a 'e fai ko e 'uhingá 'oku tau'aki tatau 'a e ongo tafa'akí, tau peh ko ha ta'u uofulu tupu ta'u 22 laine atu ko ia. A'u 'ena fakakikihi ki he tu'unga 'oku 'ikai ke toe lava ke tau toe hope atu ke ma'u 'a e fo'i me'a fakalao 'a e fo'i principle fakalao ko ia ko e beyond reasonable doubt. 'Osi ia, kakato k toa 'a e ' me'á, pea 'oku 'ikai ke toe 'i ai ha me'a ia ke f f ki ai 'a e Fakamaaú, he 'oku na tau'aki tatau. Ko e 'uhinga ia ko 'o e fakahoha'a ko 'a e motu'a ni. 'Oku ou tui 'oku 'uhinga peh 'a e T pile ko ení 'i he faingat 'ia ko ia 'a e Fakamaaú. Ka 'o kapau 'oku mou 'uhingá ke fakafoki 'a e Laó, kae tukuange p ke fai 'a e

fakapotopoto ‘a e Fakamaaú, mahalo ‘oku fie ma’u ‘e he Fakamaaú ia ke ‘oange ha fo’i me’a pau ki ai. Ke ‘oua ‘e toe fai’aki ‘ene fakapotopotó kae hanga ‘e he Laó ‘o ‘oange ki ai. Pea hang ko e laú, he tu’u peh leva ‘oku na tu’u fehangahangai pea mo e Konisit tone. Pea ko e poini ‘a e motu’a ni, ‘oku ou kole fakamolemole atu ki he Fakafofonga Niuá, mahalo na’a ‘osi p ‘a e ‘aho ni kuo ke toe ‘alu ‘o faka’initaviu ki muli. ‘Oku ‘asi he fakamatala k taki p , ‘oku ke hanga ‘o ‘ohake he *internet* ‘o peh na’e ‘i ai ‘eku fakahoha’a heni, ko e tuku ‘a e Konisit toné mo e Lao. ‘Oku ou faka’amu p ke fakamahino’i ki he Hou’eiki ‘o e Fale ni ‘oku ‘ikai ‘uhinga peh . Ko e ‘uhinga ia ‘eku peh atu ke tuku ‘a e Laó ki he tafa’akí ko ‘eku ‘uhingá he ‘oku ‘i ai ‘a e taimi. ‘Oku ‘i ai ‘a e taimi, ‘oku ‘ikai ko e ‘uhingá ia ke fakata’e’aonga’i ‘a e Laó mo e Konisit tone. ‘Oku ‘i ai ‘a e taimi ‘oku fie ma’u ai ‘a e *negotiation*. ‘Oku totonu p ke tau ‘uluaki talatalanoa. Kapau ‘e ‘ikai ke lava he’etau p p talanoá, ke vete’a e fo’i palopalemá, pea tau toki leva ki he Fakamaau. ‘Oku ‘uhinga peh , a ‘eku fakamatala..

Lord Fusitu’a: Ka u ki’i tokoni atu p kihe Pal mia. ‘Oku ou fakam l atu ki he fakama’ala’ala ‘oku faí, pea ‘oku ou tui ki he negotiation mo e feng ue’aki he ko e langa fonua kotoa ‘oku fai. Ko e kole atú, ke nofo p ‘i loto he Laó pea mo e Konisit tone. M l .

’Eiki Pal mia: Kaikehe ka ‘oku ou tui pea ‘oku ou faka’amu p au ko e ‘osi ange ‘a e feme’a’aki ko ia he ‘aho ní ‘oku mahino. ‘Oku ‘ikai ke peh ia kuo hanga ‘e he faha’i ia ko ení ‘o matu’aki fakata’e’aonga’i ‘a e Kupu 4. ‘Oku ou kole fakamolemole atu, ‘oku ‘i ai ‘a e ‘uhinga hang koe fakamatala ko eni ‘oku ‘omai. Ko e kole eni ia mei he Fakamaau Lahí pea ‘oku peh ‘e he Fakamaau Lahí, ‘oku ‘i ai p mo e ngaahi fonua kehe ‘oku nau ‘ai ‘a e me’a ko ia. Ka e nofo ai ‘a ‘etau tipeití mo e anga ‘o e feme’a’aki ‘a e Fale ni. Ko e kole mei he Fakamaau Lahí ‘oku ne faingat ía. ‘I he case p fekau’aki mo e ngaahi ta’u ko ia ‘oku tau talanoa ki ai. ‘Oku ‘ikai ke kau ai ‘a e ‘u me’a kehe. Hang ko e ‘oku toe toho’i ‘a e me’a ke falahi ange ‘o ‘omai mo e ‘ume’a kehe ke kau he me’a ko eni. Kapau te tau nofo taha p ki he case fekau’aki mo e me’a ko eni, ‘oku ou tui ‘e ki’i faingofua ange ‘etau fakakaukau’i ‘a e me’a ko eni ‘i he tu’unga fakapotopoto. Ko e poini p ia ‘oku ou fie lave ki ai. ‘Oku ou kole au p Hou’eiki ‘oku kei faka’apa’apa’i ‘e he T pile ko ení ‘etau Laó mo e Konisit tone. Kapau ‘oku ‘i ai ha ki’i to kehekehe, ‘oku ‘i ai p hono ‘uhinga. Ko e ‘uhingá eni ‘oku kole mai ‘a e Fakamaau. Ko e kole ‘a e Fakamaaú ‘oku ‘i ai p ‘ene poini ki ai. Pea ko e ‘uhinga ia na’e fakah mai ai ‘a e Lao ko eni. Ko e anga ia ‘a e fakakaukau ‘a e T pile ko eni. ‘Oku ou kole fakamolemole atu ki he Hou’eiki na’a peh ‘oku mau matu’aki ta’etoka’i pea mau ta’efaka’apa’apa’i ‘a e Lao pea mo e Konisitutone. Ka mou toe fakakaukau’i ange ko e Fakamaau na’a ne fai mai ‘a e fokotu’u ko eni. Pea ‘oku ou tui ‘oku ‘i ai p ‘a e poini ai. M l .

Lord Nuku: ‘Eiki Sea.

Sea K miti Kakato: Me’a mai.

Taukave ‘oange tau’ataina ki ha taha kumi ‘ene totonu he Fakamaau’anga

Lord Nuku: ‘Eiki Sea tapu p pea mo e Feitu’u na Sea. ‘Oku nofo ‘a e motu’a ni ia pea u fanongoki he anga ‘o e feme’a’akí Sea, ko u fifili ki he me’a ko ení Sea. Ko e me’a ko ia na’e toki ‘osi ni hono me’a mai ‘aki ‘e he ‘Eiki Pal mia. Kole mai ‘a e Fakamaau Lahi koe’uhi ke fakafaingofuai ‘ene faka’uhinga ki he motu’a ni ke ne hanga ‘o faka-faingofua’i ‘ene tu’utu’uni ta’etoe ‘i ai ha fakamo’oni ke ne fakamo’oni’i kae ngata p ‘i he mamahi ‘Eiki Sea. Ko e me’a

ko ia 'oku nofo ai 'a e motu'a ni 'Eiki Sea, 'i he 'uhinga koe'uhi ko hotau fatongia kef au e Laó ke ma'u 'e he tokotaha kotoa hono faingam lie ke kumi 'ene tonuhia. Ko e me'a ko eni hang ko ia'oku fai ki ai 'a e lave ko ia 'o e 'aho ni Sea, 'oku 'ikai ke u fie lave au ia ki he tafa'aki ko ia 'a e Fakamaau. Ko e fa'unga pule ko ia 'o e fonua ni, Fale Alea, Fakamaau'anga, mo e *Executive*. Pea ko e fatongia ko e 'o tautolu hení, ke fa'u 'a e Laó ke potupotu tatau ki he mamahi pea mo e tokotaha 'a e 'oku faka'iloa. Ko e 'uhinga ia ko e 'oku ou nofo ai he tafa'aki ko eni 'Eiki Sea fai 'a e feme'a'aki 'o a'u ki he Kupu 4 'o e Konisitutone, 'ikai ngofua ke fa'u ha Lao. Pea 'oku faahoko mai mei he Pule'anga 'oku 'ikai ke monuka 'a e Kupu 4 ia heni 'Eiki Sea. Ko 'eku fehu'í, kapau leva 'okupehe ko e taha ki he taha, he ko e peh ko e 'i he anga ko eni 'o e me'a 'i hono fakama'ala'ala 'o e Lao ko eni 'Eiki Sea ko e taimi ko ia 'oku taha ai 'a e mamahi pea mo e Faka'iloá pea 'oku 'ikai leva ke toe fie ma'u ia ke 'i ai ha fakamo'oni. Hanga leva 'e he Fakamaau 'o fai'aki 'a 'ene taukei pea mo e anga 'ene 'ilo'i ko e me'a eni na'e hoko. Ka ko e me'a ia 'oku tokanga ki ai ko e ;a e motu'a ni. Ko e taimi ko e 'oku tau hanga ai 'o 'oange 'a e mafai ko eni ke hanga 'e he Fakamaau 'o ..

<008>

Taimi: 1540-1550

Lord Nuku: ke fakangofua 'e he lao Sea, 'oku 'ikai ke u tui ko ha lao lelei ia ke paasi 'aki mei he Fale ni, ke tau hanga 'o ta'ofi ha kaung fakamo'oni p ko e halaia p ko e tonuhia, 'oku 'ikai ke tui e motu'a ni 'Eiki Sea ke tau hanga 'o 'oatu e lao ko ia ke tautea'i ha taha 'o makatu'unga ko e lao na'a tau hanga ko 'o fa'u mei heni Sea. 'Oku ou tui Sea ka 'i ai ha lao kuo tau hanga 'o paasi pea mei he Fale ni, 'oange e totonu taupotu taha kiate kinautolu ko 'oku nau 'o kumi 'enau totonu 'i he Fakamaau'anga Sea. Kapau 'e fie ma'u ha'o fakamo'oni ke fakmo'oni'i 'aki 'oku tonuhia, 'oku hanga 'e he lao ko eni Sea 'o ta'ofi. Pea ko e me'a ia ko 'oku fai ki ai e, 'a e fakakaukau 'Eiki Sea, ko e fiha eni ia e hopo 'oku mo'ua 'a e faka'iloa pea hili mei ai ha ngaahi ta'u, toe tangi, tonuhia 'a e faka'iloa ia Sea. Ko e me'a eni ia 'oku fakam mani lahi Sea. Pea ko e me'a ia ko 'oku fai ki ai 'a e hoha'a Sea ko e tonuhia ko 'a faiekina ko e me'a ia 'oku fai ki ai 'a e tokanga Sea, 'i he fa'u 'etau lao. 'Oku 'ikai ke u tui au ke 'omai pea mei he Fakamaau'anga 'o talamai 'oku mau faingata'a'ia he me'a ko eni ...

Lord Tu'iha'angana: Ki'i tokoni atu 'Eiki N pele ...

Lord Nuku: Kae 'omai homau faingam lie ...

Lord Tu'iha'angana: Sea ...

Sea K miti Kakato: Me'a mai e Fakafofonga N pele Ha'apai.

Lord Tu'iha'angana: 'Ikaiki ko e ki'i tokoni p ke fakama'ala'ala e me'a ko 'a e 'Eiki N pele, 'a ia na'e ... Tau peh p ko 'Amelika, 'a 'oku 'asi mai, fa'a 'asi mai he ' ... polokalama ko eni he ... Fitungofulu mo e valungofulu na'e hoko ai e ' me'a pehe ni, pea toki h mai ko eni e me'a ko eni ko e *DNA* ... mahalo he, kamata mai he hivangofulu pea toe 'alu fakaonopooni ange 'o a'u mai ki he kamata'anga ko 'o e 2000 'o faai mai ko eni. Pea 'oku ne toki vete e ngaahi me'a lahi 'o fakamo'oni'i ia ko he sivi, fa'ahinga sivi ko ia na'e si'i tonuhia p e motu'a ia ko , pea 'oku toki ma'u mai ia ko e tokotaha kehe ia, kumi hake ko he ...

Lord Nuku: M l , m l ‘aupito ‘Eiki N pele e tokoni. Ka ko e poini p ia ‘oku nofo atu ai au ‘Eiki Sea, ‘oku ‘ikai ke u tui ke ‘omai ha fakamatala pea mei he Fakamaau’anga ke makatu’unga ai ‘etau fa’u lao. ‘Oku ou tui ko e fatongia ia ‘o e ‘ t pile ko eni ‘i Fale ni ko e fa’u e lao ki he kakai ko ‘oku tau hanga ‘o fakafongia’i. Ko e fatongia ia ‘o e Fakamaau’anga ke nau hanga ‘o faka’uhinga’i ‘a e ngaahi totonu Sea. Pea kapau leva ‘oku ‘ikai ke lava ‘o fai ‘a e faka’uhinga ko ia Sea ‘i he Fakamaau’anga Sea, ‘oku tonu pe ia ke toe fai ha fakakaukau ...

Eiki Minisit Lao: ‘Eiki Sea ko ‘eku ki’i tokoni p ‘a’aku. Nounou ...

Sea K miti Kakato: Kole tokoni mei he Minisit Lao, me’a mai.

Eiki Minisit Lao: Ko ‘eku tokoni p ‘a’aku ‘e Hou’eiki N pele, ko e me’a ia ‘oku mau feinga ke fai ‘e he Pule’anga. Taimi ‘oku hanga ai ‘e he fakamaau ‘o fai mai ha fokotu’u ‘i he t nounou ‘etau ngaahi lao, ko e me’a ia ‘oku mau, konga ia ‘e taha ‘o ‘emau ng ue ke fakalelei’i ‘etau ‘ lao. Mahu’inga ... Taimi kotoa p ‘oku mau muimui’i ‘a e ‘ tu’utu’uni he ko ia ‘e fakalelei ‘aki ‘a ‘etau ‘ lao, ‘oku ‘ikai ke ‘i ai ha, ko e tali eni ia ‘a e Pule’anga ki he kole mei he ... Ko e anga ia ‘emau ng ue ‘i he Pule’anga, ko e ‘i ai p ha pole ke me’a, pea ‘oku fakalelei ai ‘etau lao. Ko e ki’i tali nounou pe ia ‘Eiki N pele.

Lord Nuku: M l Sea.

Sea K miti Kakato: Hoko mai koe ‘Eiki N pele ‘o ‘Eua.

Fatongia fa’u Lao ke ‘inasi ‘a e taha kotoa

Lord Nuku: Ko u, ‘oku ou tui au Sea ‘oku ‘osi mahino ‘a e ‘uhinga ia ko eni ko ‘o e hu’unga ‘o e lao ko eni ‘Eiki Sea. Tau hanga ‘e tautolu ia ‘o faka’aonga’i ‘etau ongo koe’uh ko ‘etau faka’ofa’ia ‘i he tokotaha na’e hoko ki ai ha fa’ahinga fakatamaki. Ka ‘oku hang ko e me’a ko ko ‘oku fakahoko atu Sea, ‘osi hoko ia he Fakamaau’anga ‘i Tonga ni ‘a e me’a ko eni pea ‘ikai ke ma’u e fakamaau totonu ia. Ko e me’a p ia ‘oku ou ‘uhinga atu au ko ki ai Sea ‘oku ‘ikai ke u, ‘oku ou tui ko ‘etau fa’u e lao ki he tokotaha kotoa p . Pea ‘oku fakaveiveiua ki he motu’a ni ‘Eiki Sea ‘a e peh ‘oku ‘ikai mole ha tau’at ina. Kapau te u fie kumi ha’aku fakamo’oni ke kumi ‘eku tau’at ina ka ‘oku talamai ‘oku ‘ikai, Sea, ‘oku ou tui au ‘oku ‘i ai e konga he’eku tau’at ina ko ke fai ‘eku fakakaukau mo e fakah hoku loto ‘oku maumau ia heni Sea. Ko e me’a ia ko ‘oku ou tokanga ai ki he lao ko eni ‘Eiki Sea. Mahino p kiate au ia ‘a e ‘uhinga hono fakahoko mai. Ka ‘oku lahi e ngaahi me’a ‘oku l vei ai e anga ‘eku fakakaukau ki he anga ko ‘o e fa’u ‘etau lao heni, tuku ki he Fakamaau’anga ke ne toki hanga ‘o faka’uhinga’i ‘a e lao ko ‘oku tau fa’u kae ‘oua te tau hanga ‘e tautolu ‘o *direct* atu p pe te tau hanga ‘o fakahu’unga e fakamaau ke ne fai e tautea ‘o makatu’unga he lao ko ‘oku tau ‘oatu Sea. Ko e ‘uhinga ia ko ‘oku ou ‘oatu Sea ki hotau fatongia fa’u lao ke ‘inasi tatau e taha kotoa pe ia. Pea ko e me’a ia ‘oku ou, ‘ikai ke u fu’u m fana ai au ia ki he lao ko eni pea hang ko eni ko ko e peh ko ‘oku ‘ikai ke mole ha tau’at ina, kiate au kapau ko e faka’iloa au p ko e mamahi, ‘oku fakangata ‘e he lao ko eni ‘eku totonu Sea, ‘oku ou t la’a, fakafehu’ia e me’a ko ia Sea. M l Sea.

Sea K miti Kakato: M 1 . Me'a mai 'Eiki Minisit Lao.

'Eiki Minisit Lao: M 1 Hou'eiki N pele. Ko 'eku tali nounou ki ai, ko e fatongia 'o e fakamaau, ta'etoeveiveiua ke ne fakamahino'i ta'etoe ...*beyond reason* ... 'oku 'ikai ko e lao ko eni pea tu'usi 'a e fie ma'u ia ko ia. Hala 'ata'at . 'Oku kei, he ko hono 'uhinga, 'e *appeal*, 'oku 'i ai e *process* 'e taha ko e *appeal*. Pea ko 'ene, mou manatu'i ko e *over turning* mai p ha ' ...

Lord Fusitu'a: Ka u ki'i fakatonutonu atu p ki he Minisit ...

'Eiki Minisit Lao: 'Oleva mu'a he 'oku mei 'osi.

Lord Fusitu'a: Fakatonutonu Minisit .

'Eiki Minisit Lao: He 'ikai ke faifaiang ...

Sea K miti Kakato: Fakatonutonu mei he Fakafofonga N pele Niua. Me'a mai.

Lord Fusitu'a: 'Oku 'ikai ke toe veiveiua, 'oku to'o e tau'at ina, he kuo fulihi 'a e tu'unga hono fakamaau'i mei he *beyond reasonable doubt* ki he 'ikai ke toe fie ma'u ha, ha fakamo'oni pau, 'oku hang p ko e me'a 'a e 'Eiki N pele mei 'Eua, 'oku 'ikai ke toe veiveiua kuo alasi 'a e tau'at ina 'a e potupotu tatau 'o ne hilifaki ko lao 'Eiki Sea.

'Eiki Minisit Lao: Te'eki ai ke hanga 'e he lao ko eni pea te u fakapapau atu, he 'ikai ke faifaiang pea liliu 'a e *truth* ia ko 'a e fakamaau. He 'ikai hanga 'e he ki'i lao ko eni 'o maumau'i ia. Ko e, ko e *code of ethics* 'a e fakamaau, kuo pau p ke ne kei feinga'i ke fakamo'oni ta'etoeveiveiua. Hala 'ata'at ke 'i ai ha'ane to'o heni 'e taha. Pea ka faifai atu he 'ikai ke peh ia ke faifai atu, 'ika'i kuo pau p ke ne hanga 'o mahino ki ai 'oku ta'eveiveiua na'e hoko e me'a. Kuo pau pe ia. He 'ikai ke tuku hifo ai 'a e fatongia mamafa ia ko 'o e Fale Alea, he 'ikai p .

Sea K miti Kakato: M 1 , me'a mai.

Lord Nuku: Kapau 'oku me'a mai e, 'a e 'Eiki Minisit koe'uh 'oku 'at p 'a e Fakamaau'anga Tangi, ko u lave'i Sea 'e fai e tangi he 'uh 'oku fai e ta'efiem lie, ka 'oku, ka 'oku 'ikai, ko e kavenga ko ia 'oku tau hanga 'e tautolu 'o toe hilifaki atu kiate kinautolu ko he Fakamaau'anga ke fua e ngaahi kavenga na'e 'ikai tonu ke nau a'u nautolu ki ai. Na'e tonu ke fakapapau'i p ia 'i he Fakamaau'anga ko eni 'i lalo kae tuku e tangi he ko e me'a ko ia ko e toe kavenga ia 'oku lahi ange ia ke hili atu ki he kakai 'o e fonua Sea. M 1 .

Sea K miti Kakato: Ha'apai 13, me'a mai.

Veivosa Taka: Tapu pea mo e 'Eiki Sea. Tapu pea mo e Fale 'Eiki ni. Sea 'oku ou fakam l atu koe'uh ko e, ko e lao kuo 'omi ke tau alea'i 'i he efiafi ni. Pea 'oku ou fakam l ki he Hou'eiki Pule'anga koe'uh ko 'enau fa'u ha lao faka'ofa'ofa ke ta'ota'ofi 'aki 'a e tokotaha tohotoho (h fanga he fakatapu). Sea ko e fa'ahinga hia ko eni 'oku fai ia 'i he feitu'u fakapo'uli. Pea ko e motu'a tohotoho pe ia pea mo e mamahi. 'Oku 'ikai ke toe 'i ai ha taha ia ai. Pea 'oku

mahino ki he motu'a ni 'a e ngaahi me'a kotoa p kuo fakamalanga mai 'e he Hou'eiki. Ka ko e faingam lie 'eni ki he tokotaha ko 'eni ke ne toutou fakahoko 'a e 'ulung anga ko eni pea 'oku fiefia he ko e 'uhinga he 'oku 'ikai ke toe 'i ai ha taha ia te na toe alea 'i he Fakamaau'anga. Pea ko e 'uhinga ia 'o e fakahoko 'a e lao ko eni ke ta'ota'ofi 'aki he 'oku fu'u putuputu 'ene toutou hoko 'a e fa'ahinga keisi ko eni ko e tohotoho. Sea, ko e fakamaau ...

Lord Tu'ilakepa: Sea ...

Veivosa Taka: 'Oku 'ikai ...

Lord Tu'ilakepa: Ki'i fakamolemole p ke u tokoni p ki he Feitu'u na ...

<009>

Taimi: 1550–1600

Lord Tu'ilakepa: ... fakamolemole p ki he Feitu'u na 'oku, ko e tokoni atu p ki he Feitu'u na ke..

Veivosa Taka: Ke kole ki he Sea.

Lord Tu'ilakepa: 'Ikai ko 'eku 'ai p ia p te ke tali. Pea kapau he 'ikai ke ke tali 'e koe pea ...

Sea K miti Kakato: Tuku ke fakahoko mai kae toki. Me'a mai koe 'Eiki N pele Vava'u. Fakahoko mai.

Tokanga ki ha taukapo 'o ha faka'iloa ka na'e 'ikai fakahoko ha hia

Lord Tu'ilakepa: Ko 'eku tokoni atu ki he Feitu'u na ke ke mea'í, 'oku fu'u nofo e fakamamafá he tohotohó, 'ikai. Ko e kupu 2, ko e fo'i lea ko e fakalielia, ko ho'o lea, ko ho'o t 'onga, kuo 'osi lau p ia ko e t 'onga fakalielia ia. Ka 'oku 'ikai foki ke 'i ai ha taha ia ai, ko koe p ia mo ia. Pea ka f f leva kapau kuo hanga 'e he tokotaha ko iá 'o fa'u'fa'u p hono 'atamaí, te u faka'ilo koe'uhí na'a ne fai mai e ngaahi lea mo e t 'onga fakalielia p ko e tohotoho, ka na'e 'ikai hoko ha me'a peh ia, 'e si'i f f 'a e taukapo 'a e tokotaha mamahí. 'Ai p 'e au ke ke ki'i fakamaama mai p he Feitu'u na.

Sea K miti Kakato: Hoko atu Ha'apai 13.

Tokoni ke fakafaingofua'i faitu'utu'uni 'a e Fakamaau

Veivosa Taka: M l e tokoni e tokouá. Ka ko e ngaahi hiá ia Sea. Ko e hia eni ia 'oku ou fakamatala ai aú, 'a e fo'i maumau ko ení. Ko e me'a ko 'oku 'ikai ke hanga 'e he Fakamaau'ia 'o to'o ha totonu 'a e faka'iloá. Ko e 'uhinga 'e Sea, 'oku lolotonga ha'i e nima 'o e fakamaau' ke ne fai ha tu'utu'uni fekau'aki pea mo e ongo fakamo'oni ko ení he 'oku 'ikai ke 'i ai ha *evidence* ke ne lava 'o to e mamafa hifo. Pea ko e 'uhinga ia e kole 'a e fakamaau', ke 'oange 'a e

faingam lie ko ení ke ne ‘omai ki he tokotaha faka’iloá ‘a e tu’unga ko mo ‘ene fakakaukau ‘oku halaiá. Pea ko u tui Sea, ko e, ko u fakam l ki he Pule’angá ko ‘enau ‘omi e lao ko eni ke solova, ke solova ha palopalema ‘i he fonuá, ‘i he tu’unga, he ‘oku mou ‘osi mea’i kotoa p hou’eiki. Ko e palopalema ko ení ‘oku mo’oni pea ‘oku mo’oni mo e kole ko ení. Ka ko e fie ma’u ko ia ‘a e ‘Eiki Fakamaaú, ke ki’i vete’i hono nimá kae lava ke ne ‘omai fakalelei e anga ‘ene tu’utu’uní he kuo ‘osi ‘a e ngaahi fakamo’oní pea ‘osi mo e ngaahi me’a ko iá ‘oku ‘ikai ke ‘i ai ha ki’i mamafa ‘e taha. Pea ko u tui Sea, ko e fakakaukau lelei taha eni ‘a e hou’eiki pule’anga ke fa’u ha lao ke ta’ofi’aki ‘a e palopalema ko eni ‘oku hokó. Pea ko u tui ko e pou pou atu ia Sea, ‘i he hou’eiki pea mo e Pule’angá. Pea ko u kole atu hou’eiki, tau tali e lao ko ení he ko e lao lelei eni ki he fonuá ke tokoni’i mo ta’ofi’aki he ko e fu’u tama ko ení ‘oku lue p ia he fakapo’uli. Ko ‘ene peh atu p ‘oku faingam lié, kuku, ko ‘ene ‘osí ia. Pea ko u tui ko e kong a ia ‘oku ou ‘oatu kia kimoutolu ke tau lava ‘o ta’ofi e fu’u, tau sio ki he me’a ‘oku ui ko e puke fakam lohi he ngaahi pausá mo e ngaahi feitu’u ko iá. ‘Oku lahilahi ‘ene hokó ka ko e fa’ahinga tu’unga ko iá ‘oku nau fa’ifa’iteliha p . Pea ‘oku ou tui ko e kong a eni ‘e taha ‘oku ‘omai, ka ko u fokotu’u atu Sea, tau tali ‘a e lao ko ení, m l .

Sea K miti Kakato: Me’a mai e Fakafofonga N pele mei Vava’ú, ‘osi pea hoko mai e Fakafofonga Vava’u 15.

Lord Tu’ilakepa: M l Sea e ma’u faingam lie. Pea u kole p Sea ke u h fanga atu he fakatapu kuo ‘osi hono aofakí ‘Eiki Sea. ‘Eiki Sea ‘oku ou tu’u hake p au ia, ‘oku te’eki ke fu’u mahino kiate au ‘a hono fakama’ala’ala ‘e he Minisit ‘a e fo’i lao ko ení ‘Eiki Sea. Ko ‘eku ki’i ma’u vaivaí, ka ‘i ai ha hia ‘oku fakahoko ‘a ha taha ki ha taha, fakalielia, ‘i he lea. P ‘oku hang ko e me’a ko ia na’e me’a ki ai e Fakafofonga Fika 13, ha fa’ahinga t ’onga p . Pea ‘oku, ka ‘ilo ‘a e hia ko iá, pea ‘oku pau leva ke faka’ilo pea t hono tikite pea ‘ave leva ki he fakamaaú. Pea ke ‘i he fakamaaú, fakatatau mo e kupu ‘o e lao ko ení, ‘ikai ke to e fie ma’u ha fakamo’oni ia ‘a e tokotaha ko faka’iloá, tokotaha ko na’a ne fai e hiá. Ko ia ko ‘Eiki Minisit , ko e tonu mo’oni ia?. Tokotaha ko ‘oku mamahí, ‘oku ‘ikai to e fie ma’u mo ha’ane fakamo’oni ‘a’ana, ‘a ia ‘oku hang kiate au ko e, ko naua p ia pea mo e fakamaau, pea ‘i he fakamaaú te ne toki vakavakai’i p ko hai ‘oku tonu ‘ia naua ‘Eiki Sea. ‘Eiki Sea, ‘oku ‘ikai ke ‘i ai ha taha ia te ne hanga ‘o fakahalaki ha kole mei he fakamaaú ‘o kapau ‘oku ‘i ai ha me’a ‘oku fel l ve’i ki he lelei e fonua ni ‘Eiki Sea. Ka ‘oku tau tokanga he Fale ni ki he fakalukufuá. Ka ‘i ai ha ngaahi hia ‘oku kovi, ‘oku tau pou pou’i ‘oku tonu ke tautea’i e tokotaha ko iá, ‘oku totonu ke fai hano fakamaau’i pea ‘ai e me’a totonú pea haohaoa ‘aupito ‘aupito ‘Eiki Sea. Ko e fakamaau ko ‘a e tangatá ‘Eiki Sea, ‘oku ‘ikai fakapapau’i ia.

Kole fakamaau ke ‘oange mafai ke ne fai e tautea

‘Eiki Minisit Lao: Kole ‘e Sea. Ki’i tokoni atu p au nounou. Ko e ‘uhinga ia e kole ko ení ‘e Hou’eiki N pele, ‘oku te’eki ai ke ‘i he’etau laó, ko e kolé eni ke kau mai he’etau laó. Ko e ‘uhinga ia e kole ko ení ke lava p ‘e he fakamaaú, ‘oku ‘ikai ke fie ma’u ia ke to e ‘i ai ha taha ke ne tokoni’i e fakamo’oní, ‘e lava p ‘e he fakamaau ‘o tautea e hopó, tupu p m lohi ‘o e fakamatala ‘a e mamahí. Tatau tofu p eni ia ‘e hou’eiki pea mo e me’a k toa, kaiha’a, *bodily harm*, me’a k toa.

Lord Tu'ilakepa: 'Ikai, 'oku mahino, 'Eiki Minisit , fakamolemole p . Me'eme'a p h ka mau faka'eke'eke p Feitu'u na ke to e mahino ange. 'A ia ko e tokotaha ko 'oku hoko ki ai 'a e palopalemá, mo e tokotaha ko ia na'a ne fai e hiá. Hoko ko ia e palopalemá, 'ikai ke to e fie ma'u ia ke ha'u ha fakamo'oni 'a e tokotaha ko , 'ikai ke to e ha'u ha fakamo'oni, tuku p ki he fakamaau tokotaha p .

'Eiki Minisit Lao: Tali nounou ki aí, 'ikai. 'E kei fie ma'u p ia ke ha'u ha fakamo'oni. Ka ka 'alu atu 'o a'u ki ha, t taaitaha ke 'i ai ha hopo ia 'oku 'ikai, 'e tokoni foki ia ki he fakamaau ke 'i ai ha fakamo'oni kehe. Ka ka faifaiange, ko e taha p ki he taha, 'e kei lava p 'e he fakamo'oni 'a e mamahí ke tui e fakamaau, na'e lava. Ko e 'uhinga ia e lao ko ení. K kuo pau, hang ko 'eku talaatu e hopo ko ia 'i Ha'apai, na'e 'ikai ke lava 'e he Pule'angá ke fakamahino na'e lava, pea na'e fakahaofi ia, fakapotopoto ia fakamaau lahi.

Tokanga ki he mafai Fakamaau ke faitu'utu'uni 'iate ia p

Lord Tu'ilakepa: 'Oku mahino p ia kia tautolu ia ko e Fakamaau'angá 'e 'i ai p hono kau fakamo'oni. Ko e me'a ko eni 'oku ke me'a mai'aki ko , taha ki he tahá. 'Eiki Sea, ka faifaiange 'o hang ko e me'a 'oku ke mea'i p , fa'ahinga nofo tokolahi e s saietí. 'Ohovale p kuo hanga 'e ha taha ia 'o tukuaki'i 'a e Feitu'u na p ko au, ka na'e 'ikai ke 'i ai ha fa'ahinga hia fakalielia peh ia 'o hoa mo e faka'ilo 'oku faí. Ko e taha ki he tahá ia, 'e f f nai ia, *never*, hono tuku ange ki he fakamaau ke tau'at ina ke ne fai tu'utu'uni 'iate ia p , 'i he'ene ongo'í, mo 'ene sió 'o 'ikai ke ne to e fakapapau'i 'Eiki Sea. 'Oku ou 'oatu p ki he Feitu'u na ke ke ki'i ...

'Eiki Minisit Lao: Ko 'eku tali nounou atu p Fakafofonga. 'Ikai ke 'i ai ha me'a peh . Ko e Fakamaau'angá te u hanga 'o fakapapau'i atu kia kimoutolu, 'oku 'ikai ke natula peh , pea 'oku 'ikai ke peh 'enau fakapapau' anautolu. 'Oku ke hanga 'e koe 'o 'omai 'a e fakat t , he 'ikai ke hoko ia he Fakamaau'angá.

Lord Tu'ilakepa: 'Eiki Minisit ki'i fao'i atu angé ho'o fakakaukaú, tapu mo e Feitu'u na ke ke mea'i e ' me'a 'oku hoko 'i mulí. Ke mea'i e me'a ko ia na'e hoko ko ia kia *Clinton*. Ki'i fefine p na'a ne fai e ngaahi fakakaukau 'iate ia p ka na'e fai e ...

Veivosa Taka: Sea, ko e ki'i tokoni p Sea.

Sea K miti Kakato: Kole tokoni. Sai pe ke 'osi ai leva, ke me'a mai e, kae toki hoko atu.

Lord Tu'ilakepa: 'Ikai, tokoni mai he 'oku sai ke tau fetokoni'aki he ko e lao 'oku lelei.

Fakat t 'o e hopo fakamo'oni na'e hoko 'i Ha'apai

Veivosa Taka: Tapu pea mo e Sea. Sea, ko u 'oatu p 'e au e ki'i tokoni ki he tokoua ko ení. Ko e keisi ko ia na'e hoko 'i Ha'apai, na'e toko 3. Pea na'e fu'u m lohi 'enau fakamo'oní 'anautolu. Ka na'e 'osi mea'i lelei 'e he Fakamaau, 'oku nau loi, ka te nau, 'oku nau hao nautolu ia, 'i he'enau fakamo'oni m lohi e toko 3. Ka ko e ki'i ta'ahiné ia na'e tokotaha p .

Lord Tu'ilakepa: 'Eiki Sea. 'Oku ou fakam l atu. 'Oku 'ikai ko e 'uhinga 'etau fa'u laó ke tau fa'u p ki ha fo'i keisi na'e hoko 'Eiki Sea. Ko 'etau fa'u laó, ke fakalukufua ki he fonua. Pea kapau ko e fakamo'oni na'e fekau'aki mo e me'a ko ia na'e me'a ki ai e Fakafofongá.

Veivosa Taka: Sea ka u ki'i fakatonutonu atu Sea.

Sea K miti Kakato: Me'a mai e fakatonutonú.

Veivosa Taka: 'Oku putuputu 'a e keisi ko ení, 'oku 'ikai ko e taha p . M l Sea.

Tokanga ki he hia na'e fai hono tukuaki'i hala

Lord Tu'ilakepa: 'Eiki Sea 'oku ou kole atu fakamolemole ki he Fakafofongá, 'oku 'ikai ke u nofo, ko au 'oku 'ikai ke u poupou'i 'e au e me'a ko e faihia mo e fa'ahinga 'ulungaanga fakamolale kovi ko iá 'Eiki Sea. Ka 'oku tau tokanga, koe'uhi na'a hoko mai ki ha ni'ihi, 'oku ta'e'amanekina ke 'i ai ha me'a peh he 'oku 'osi lava p 'o tukuaki'i. Ko e hia, totonu ke fakamaau'i 'Eiki Sea. Pea 'oku totonu ke 'i ai mo honau ngaahi fakamo'oni 'Eiki Sea ke pau 'aupito 'aupito. Ko e ngaahi hia ko 'oku tau tokanga ki aí, ko ha hia na'e tukuaki'i hala ke 'i ai ha me'a peh ia 'Eiki Sea. Pea 'e anga f f leva hanga 'e he fakamaau 'o ng ue'aki 'ene fakamaau totonu.

'Eiki Minisit Lao: Tali faka'osi atu ai p Sea he ko u 'ilo ...

Sea K miti Kakato: Me'a mai 'Eiki Minisit Lao.

'Eiki Minisit Lao: Ko e faka'ofa'ofa ia e kakai 'oku tau falala ki ai ki he Fakamaau'anga. 'Oua te mou ta'efalala ki he *wisdom* 'oku 'i he kau fakamaau, 'oua. Hou'eiki, kakai lelei eni. 'Oua..

Lord Tu'ilakepa: 'Eiki Minisit , 'ofa mai 'o 'oua te ke 'omai ha me'a ke tau hang ke ne ue'i ha loto e kau M mipá ke peh kuo, kae 'oua, 'oua. Tau talanoa'i fakalelei'i p , fakalelei p he 'oku tau feme'a'aki fakalelei p he Fale 'eiki ni koe'uhi ke napangapangam lie 'Eiki Sea. Ko e me'a ko eni 'oku 'omai, peh mai, uike kuo'osi na'a ku fanongo ki he fo'i lea ko e...

<001>

Taimi: 1600-1602

Lord Tu'ilakepa: ... F f kapau 'e hoko ki ha'o 'ofefine, 'oku ongo kovi ia 'Eiki Sea.

'Eiki Minisit Lao: Ne u 'osi kole fakamolemole au.

Lord Tu'ilakepa: F f kapau 'e hoko ko e fakamaau ko ení ko e kakai ia 'oku, mou 'ofa mai 'oku 'ikai, na'a mo Solomone na'a ne kole ki he 'Eiki ke 'omai e fakamaau totonú ki ai.

'Eiki Minisit Lao: M lie.

Lord Tu'ilakepa: Ko e h 'Eiki Minisit ?

Sea K miti Kakato: M l . Hou'eiki k taki 'o tui homou koté ka tau teuteu 'o liliu 'o **Fale Alea**.

(Na'e liliu 'o Fale Alea.)

'Eiki Sea: Hou'eiki m l 'aupito e f me'a'akí. Tui p ke mou toe ki'i me'a atu 'o fakakaukau lelei ki he'etau laó mo e tu'unga e 'ea he ngaahi 'aho ní. Tau t loi ki he Pulelulu, 10 ka tau kelesi.

Kelesi

(Na'e kelesi tuku ai p he 'Eiki Sea 'o e Fale Aleá, *Lord Tu'ivakan* .)

<002>

Fakam 'opo'opo Feme'a'aki Fale Alea

'Aho Monite, 15 'o Fepueli 2016

10:00 am

Fale Alea 'o Tonga

1. Lotu

2. Ui 'o e Fale Alea

3. Me'a 'a e 'Eiki Sea 'o e Fale Alea

Me a a e Fakafofonga N pele Eua kole ha fakama ala ala mei he Eiki Pal mia koe uhí ko e hoha a a e K miti Akapulu he na e osi fokotu utu u ke fai a e tesi mo Uelesi ki Tonga ni he 2017. Ka t mui a e langa o Teufaiva mei M asi e ala uesia a e fokotu utu u ko ení, he na e osi fai a e femahino aki e maau a e mala é ki he 2017. Me a a e Eiki Pal mia e fai a e talanoa mo e ni ihi ki he tu unga o e ngaué. Kole ke tuku ange ha faingam lie ke fai ha vakai ki ai.

Me a a e Fakafofonga N pele Fika 1 Vava u o tokanga ke fai ha talamon a e Fale Aleá ki he amanaki fakamanatu a e maa imoa ola a e La Kuo Unga Fonuá mo *Dr Molitoni* i he Kolisi Ko Tupou. Me a a e Eiki Sea o fakamon ia ki he maa imoa ola i he Kolisi ko Tupou.

Me a a e Fakafofonga N pele Fika 2 Vava u o eke pe ko e mo oni e hiki a e lolo mei he s niti 56 aki a e s niti e 9. Tali mei he Minisit Pa anga e ikai ha hiki.

4.K MITI KAKATO:

Ngaahi Lao Fakaangaanga:

i. Fika 5/2016: Lao Fakaangaanga (Fakatonutonu) ki he Fakamo oni

FALE ALEA (10:35AM)

TOLOI KI HE 2PM

FALE ALEA (2:00PM)

Fili a e Fakafofonga Fika 12 Ha apai ke Sea K miti Kakato fakataimi he oku ikai me a i Fale Alea a e Fakafofonga Fika 2.

K MITI KAKATO

Ngaahi Lao Fakaangaanga:

i. Fika 5/2016: Lao Fakaangaanga (Fakatonutonu) ki he Fakamo oni

Me a a e Fakafofonga Fika 15 o tokanga ki he founa fa u lao ko ení. Na e i ai a e hopo natula pehé ni ki he tohotoho i he 2006. I he osi a e ui fakamo oní na e fakahoko a e sivi a e fakamaaú peá ne peh ko e falala anga o e fakamatala fakamo oní na e falala ange ia ki he faka iloá. Na e i ai mo e hopo natula tatau he 2007 pea mo e 2008. Neongo kuo liliu ha ngaahi fonua kehe, ka oku te eki ke tau liliu. E malava ke ng ue popula ha ni ihi heni o makatu unga i ha tukuaki i.

Me a a e Minisit Laó ko e lao ko ení e lau o kamata mei he keisi fakamuimui tahá hang ko e keisi he 2015 na e peh ai e he Fakamaaú oku ikai ha fie ma u peh i he Lao Fakamo oni a Tongá pea ko e lao ko ení ke fakamahino a e tu unga ko iá. E tuku leva p ki he fakamaaú ke fai aki ene fakam opo opó.

Me a a e Fakafofonga Fika 15, ko e h na e lava ai p e he kau fakamaau ki mu á o fakahoko a e tu utu uní? Kae talamai he ahó ni oku faingata a ia a e fakamaaú ia? Oua te tau fa u ki he lelei fakafo ituituí ka tau fa u lao ki he fakalukufuá. Kupu 3 – he ikai lava ke fakamo oni ha kaung hia ma á e talatalaakí ke tukuaki i ha faka iloa. Ka e faka at ia he fakatonutonu ko ení i he kupu 3 o e lao, o t naki ha kupu 126 fō ou. Ko e fatongia ia a e talatalaakí pe taha mamahí ke nau fakamo oni i a e tukuaki i oku fakahokó, ka e malava heni ke nofo p ha taha ia pea tukuaki i ha taha. Kuo laui ta u etau fononga mai mo etau lao ko ení pea na e ma uma uluta p ka ko eni oku ai ia ke liliu.

Me a a e Fakafofonga N pele Ongó Niuu. **Fokotu u ke fakafoki a e lao ko ení he oku ikai fakapotopoto pea ikai ma á e lelei fakalukufua a e kakai o e fonuá.** (1) E ala halaia ha taha oku ikai halaia; (2) Fie ma u ke opeope atu a e fakamo oní (*beyond a reasonable doubt*); (3) Monuka a e Konisit toné, kupu 4, he oku ne fakafaikehekehe i a e ongo hia e uá mo e founa hono fakamaau í. Fakatonutonu mei he Tokoni Pal mia oku ikai monuka a e kupu 4,

koe uhi oku ikai fakafaikehekehe i e he lao ha tangata mo ha tangata [pe kalasi he sosaieti] ka ko e fakafaikehekehe i i he hia mo e hia. Fokotu u e he Tokoni Pal mia ki he Seá kapau oku ikai pau ha ane tu utu uni pe fie ma u ha fale i tau at ina ki he kaveinga ko eni kae toki tu utu uni pea tuku ki he K miti Laó.

Me a a e Fakafofong Fika 9 o pou pou ki he lao ko eni pea oku ikai monuka ai a e kupu 4 o e Konisit toné pea oku kei tu u p a e fakamaau totonú ia.

Me a a e Eiki Pal mia ko e tokanga ki ha hopo e “one on one” p , ko e taimi ia oku faingata a ia ai a e fakamaau, he e toe ma u mei f ha fakamo oni? Me a a e Fakafofonga N pele Niua oku to o e he lao ko eni a e “beyond reasonable doubt”. Fakatonutonu e he Tokoni Pal mia oku ikai to o a e reasonable doubt. Me a a e Fakafofonga N pele Niua ko e “impact” o e lao ko eni ko hono to o o e reasonable doubt.

Me a a e Fakafofonga N pele Fika 1 Tongatapu ke vakai i na a oku totonu ke ai ha Fakamaau anga makehe p ia ma a e f nau iiki.

Me a a e Eiki Pal mia ko e kole mai eni mei he Fakamaau Lahí ke fakafaingofua i ene ng ue.

Me a a e Fakafofonga N pele Eua ko e laó oku totonu ke ne oange a e faingamalie ki he taha kotoa ke kumi ene tonuhiá. Ko e fatongia o e Falé ni ke fa u a e lao ke potupotu tatau a e lao ki he taha kotoa. Oku ikai ke ne tui ko ha lao lelei eni ke fa u mei he Falé ni he oku hang oku tautea i ai ha taha. Ko e lao ke oange a e totonu taupotu tahá ma anautolu oku nau kumi ki he enau totonú pea ke oua na a toe fakakavenga ki ha tokotaha oku tukuaki í.

Me a a e Fakafofonga Fika 13 o pou pou ki he laó he ko e lao peheni ke ta ota ofi aki a e keisi ko eni ko e tohotohó he oku lahi ene hokó.

FALE ALEA

Toloi a e Fale Alea ki he Pulelulu 17 Fepueli, 10am.

Kelesi